

Utjecaj razrednog ozračja na nastavni proces

Stanisavljević, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:585359>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Ana Stanisavljević

UTJECAJ RAZREDNOG OZRAČJA NA NASTAVNI PROCES

Diplomski rad

Pula, rujan, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Ana Stanisavljević

UTJECAJ RAZREDNOG OZRAČJA NA NASTAVNI PROCES

Diplomski rad

JMBAG: 0303048270, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Didaktika

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Didaktika

Mentor: doc. dr. sc. Sandra Kadum

Pula, rujan, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Ana Stanisavljević kandidat za magistra primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ana Stanisavljević dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Utjecaj razrednog ozračja na nastavni proces“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Zahvala

Veliku zahvalnost dugujem svojoj mentorici doc.dr.sc. Sandri Kadum koja mi je izuzetno pomogla svojim savjetima pri izradi ovog diplomskog rada i što je uvijek imala strpljenja i vremena za moje upite.

Također veliku zahvalnost iskazujem cijeloj svojoj obitelji koja me uvijek podržavala i upućivala na pravi put.

Posebnu zahvalnost upućujem svojem dečku koji mi je bio velika podrška u teškim i lakim te veselim i tmurnim studentskim danima.

Na kraju, najveću zaslugu za ono što sam postigla i stvorila pripisujem svojim dragim roditeljima koji su uvijek bili tu, uz mene i kad su bili teški ili sretni trenuci bez kojih danas sve ovo što sam postigla ne bi bilo moguće.

Još jednom, VELIKO HVALA SVIMA!

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. NASTAVA	4
2.1. Etape nastavnog procesa.....	4
2.2. Vremensko trajanje nastavnog sata	5
2.3. Ishodi nastave	6
3. ČINITELJI NASTAVNOG PROCESA.....	15
3.1. Učitelj.....	15
3.2. Učenik	16
3.3. Nastavni sadržaj.....	16
3.4. Objektivni uvjeti	16
4. KOMUNIKACIJA U NASTAVNOM PROCESU	18
4.1. Intrapersonalna, interpersonalna i masovna komunikacija	18
4.2. Personalna i apersonalna komunikacija	19
4.3. Verbalna i neverbalna komunikacija	20
4.4. Autoritarna i demokratska komunikacija	21
4.5. Nasilna i nenasilna komunikacija.....	21
5. STILOVI VOĐENJA NASTAVE.....	23
5.1. Autoritarno vođenje nastave	23
5.2. Demokratsko vođenje nastave	24
5.3. Indiferentno vođenje nastave	25
5.4. Autoritativno vođenje nastave	25
6. ŠKOLSKO OZRAČJE	26
7. UTJECAJ RAZREDNOG OZRAČJA NA NASTAVNI PROCES.....	28
7.1. Disciplina	31
7.2. Nedisциплиnirano ponašanje.....	32

7.2.1. Neposluh učenika	33
7.2.2. Uzroci učeničkog neposluha	33
7.3. Uspostavljanje discipline u razredu	34
7.4. Dva modela discipline.....	35
8. ISTRAŽIVANJE.....	36
8.1. Cilj istraživanja.....	36
8.2. Zadaci istraživanja.....	36
8.3. Osnovni skup (populacija) i uzorak istraživanja	36
8.4. Metode, postupci, instrumenti.....	36
8.5. Obrada podataka.....	37
8.6. Rezultati i rasprava.....	39
9. ZAKLJUČAK	55
10. LITERATURA	57
11. PRILOZI.....	59
12. SAŽETAK	64
13. SUMMARY	65

1. UVOD

Nastava je odgojno-obrazovni proces koji obuhvaća učitelja i učenike, a posrednike čini znanje koje učitelji prenose učenicima. Odgojno-obrazovni proces podrazumijeva to da s jedne strane učitelji odgajaju učenike u svrhu izgrađivanja vlastitih stavova, pozitivnih osobina ličnosti te pogleda na život i svijet, dok s druge strane obrazuju učenike u svrhu usvajanja temeljnog znanja iz različitih područja života te razvoja sposobnosti i vještina. Nekadašnja tradicionalna nastava danas se rijetko gdje primjenjuje. Suvremeni način življenja uvelike utječe na nastavni proces prvenstveno uporabom vrhunske tehnologije i drugih tehnoloških otkrića. Tehnologija danas učiteljima itekako olakšava posao, pomaže im u poučavanju te utječe na učenike, na njihovo ponašanje, disciplinu i općenito na razredno ozračje.

Da bi nastava bila što uspješnija ovisi mnogo čimbenika. Prije svega valja istaknuti učitelja, njegov stav i ponašanje koje upućuje učenicima. Postoje različiti stilovi vođenja nastave te se svaki učitelj danas u praksi može svrstati u jednu kategoriju ili imati karakteristike više različitih nastavnih stilova. Naravno kako se učitelj postavi prema učenicima ovisi i daljnji tijek održavanja nastave. Nije dobro da učitelj zauzme previše autoritarni stav, ali opet je dobro pokazati autoritet nad učenicima već na početku kako bi se njima dalo doznanja da je učitelj vodeća osoba u razredu. Nadalje učitelj treba voditi računa o disciplini koja se stvara u razredu.

Sljedeći čimbenik su učenici – naravno da pod tim pojmom ne možemo uspoređivati djecu od 7. do 10. godine koja pohađaju razrednu nastavu s djecom od 11. do 14. godine u predmetnoj nastavi. Ovisno o dobi i intelektu djece, učitelj prije svega treba prilagoditi svoje ophođenje prema njima. Vidljive su razlike u pristupu djece u prvome razredu osnovne škole i trećem razredu. Učitelju su potrebne raznolike kompetencije za rad s učenicima mlađe dobi. Poučavanje u prvome razredu podosta je teško obzirom na dob, koncentraciju i druge potrebe učenika, stoga nije čudno i nejasno da u takvom razredu vlada razigrano, nemirno i dinamično ozračje. Kako se učenici iz godine u godinu mijenjaju sukladno tome mijenja se i razredna klima. Učenici već u drugome razredu znaju pravila ponašanja u razredu i posjeduju veću pažnju i koncentraciju pa je očigledno da je razredno ozračje nešto ozbiljnije. Predmetna nastava se dosta razlikuje od razredne nastave. Učenike se već u četvrtom razredu osnovne škole polako priprema za odlazak u predmetnu nastavu i to kroz gradivo

koje uče, ali i postupku odnošenja prema sve većim i zahtjevnijim obvezama koje im se nameću.

Učenici se u razrednoj nastavi kroz četiri godine nauče na jednog učitelja koji ih odgaja i obrazuje. Između njih stvara se jaka veza u kojoj učenici znaju obrasce ponašanja unutar i van razreda i školskog okružja. Ta atmosfera koju oni imaju polako se gubi dolaskom u više razrede i promjenom učitelja. Potrebna je prilagodba na različitim područjima kako učenicima prema učiteljima tako i obrnuto.

Razredno ozračje ima veliki utjecaj na učitelja te na cjelokupni nastavni proces. Naravno da je jasno da u svakom razrednom odjelu postoje oni pojedinci koji narušavaju mir i pažnju cijelog razreda i da takvi na kraju dobiju poseban tretman u nastavi. Velika uloga učitelja je ta da nauči učenike ponašanju u određenim trenucima i sukladno tome stvorit će se željena i odgovarajuća razredna klima.

2. NASTAVA

Postoji puno različitih definicija i shvaćanja termina nastava. Različiti autori i teoretičari nastavu su opisali i definirali na svojstveni način. Svatko od njih ima drugačiji pogled na odgojno-obrazovni proces pa sukladno s time daju se raznovrsne definicije.

„Nastava je vid odnosno pojavni oblik organiziranog učenja (u okviru neke ustanove: škola, tvornica, otvoreno sveučilište, vojska...) kojemu je cilj odgoj i obrazovanje njenih sudionika“ (Jelavić, 1994:15).

Prema Poljaku (1982:18) „nastava je najorganiziraniji sistem obrazovanja, proces odnosno kretanje koje je usmjereno prema *ostvarivanju određenih zadataka*“.

Nadalje Tomić, Osmić i Stevanović smatraju kako „nastava predstavlja organizirani institucionalni i izvaninstitucionalni interakcijski stvaralački napor u savladavanju propisanih sadržaja i stjecanju znanja, razvijanje sposobnosti i navika kako bi se učenici, subjekti obrazovanja, osposobili za daljnji permanentni rad s namjerom da razviju sve svoje potencijale i time postanu otvoreni za sve sadržaje i buduće progresivne promjene u sebi i društvu u kojem se nalaze“.

Lavrnja (1996:14) zaključuje kako se „nastava uzima kao racionalno organizirana odgojno-obrazovna djelatnost u kojoj sudjeluju subjekt odgoja i obrazovanja (učenik), sadržaji obrazovanja i onaj tko organizira, posreduje u procesu odgoja i obrazovanja (učitelj)“.

2.1. Etape nastavnog procesa

Nastava ima svoje ishode koji se ostvaruju organiziranim učenjem. Da bi se ti ishodi uspješno ostvarili, nastavu je potrebno podijeliti na nekoliko etapa. Etape nastavnog procesa čine: pripremanje ili uvođenje učenika u rad, obrada novih sadržaja, vježbanje, ponavljanje, provjeravanje i ocjenjivanje.

- **Pripremanje ili uvođenje učenika u rad**

„Opći je zadatak pripreme: obaviti sve potrebne predradnje materijalno-tehničkog, spoznajnog, psihološkog, organizacijskog i metodičkog karaktera koje će pridonijeti

uspješnom izvođenju predviđenog glavnog dijela nastavnog rada“ (Poljak, 1982:113).

Sadržaj i sam način pripreme ovisi o 2 ključna faktora:

1. Etapi koja slijedi nakon pripremanja – nakon pripremanja, motivacije i uvodnog dijela sata ne mora nužno slijediti obrada novog gradiva, već može biti vježbanje i ponavljanje kada se radi o satu ponavljanja gradiva. Treba voditi računa o tome da etape trebaju biti skladno povezane tj. aktivnosti koje se provode.
2. Vremenu koje stoji na raspolaganju za cijeli nastavni rad – valja dobro organizirati vrijeme koje je potrebno za svaku etapu i njezinu aktivnost i ne previše odstupati od toga.

2.2. Vremensko trajanje nastavnog sata

Vremensko trajanje nastavnog sata osnovno je didaktičko pitanje. U povijesti razni su didaktičari tumačili različita trajanja nastavnog sata. Meumann je na temelju brojnih ispitivanja zaključio kako sedmogodišnje dijete ima koncentraciju od 30 minuta za svladavanje jedne nastavne jedinice, osmogodišnje dijete 45 minuta, devetogodišnje cijeli puni sat, a starijim učenicima sat obrade gradiva može trajati i dulje od jednog sata.

Predstavnici reformnih pokreta nove škole uveli su tzv. *pedagoški sat* čije je trajanje ovisilo o mnogobrojnim faktorima kao što je dob i interes učenika, opseg i dubina nastavnog gradiva, mjesto rada i drugi. Prema tome, učitelj je imao slobodne ruke u realizaciji svakog nastavnog sata te ovisno o nastavnoj jedinici nastojao je učiniti što bolju razrednu klimu za uspješnije poučavanje.

Uvođenje pedagoškog sata imalo je veliko značenje, no neke zemlje su smatrale kako bi se nastavni sat trebao vremenski odrediti, njegov početak i završetak kao i zajednički početak nastave te zajedničke odmore.

„U određivanju trajanja nastavnog sata uzeti su u obzir psihološki faktori s obzirom na mogućnost neprekidnog nastavnog rada učenika, pa je tako u mnogim zemljama trajanje nastavnog sata određeno na 45 minuta“ (Poljak, 1982:184).

Suvremeni didaktičari predložili su da niži razredi osnovne škole za vrijeme jednog nastavnog sata povremeno izmjene rad dva nastavna predmeta dok viši razredi određeni predmet mogu odraditi u blok-satu u trajanju od 90 minuta. Rad u blok-satu

zahtjeva kratke odmore nakon završetka prvog sata kako bi se učenici nakratko psihički i fizički odmorili.

Rad u razrednoj nastavi učiteljima olakšava posao iz tog razloga što sami određuju tempo i intenzitet rada. Prilagodljivi su tako što određeni dio gradiva lako prebace na drugi sat u svrhu zaokruživanja nastavne jedinice, stoga vremensko trajanje sata od 45 minuta za njih ne predstavlja opterećenje.

2.3. Ishodi nastave

Brojni vrsni didaktičari i teoretičari nastojali su klasificirati dane zadatke nastave prema određenim kategorijama. Najpoznatija podjela je ona koja je stvorena pedesetih godina 20. stoljeća pod vodstvom Benjamina Blooma naziva „taksonomija obrazovnih zadataka“.

„Glavni cilj sastavljača taksonomije, što u osnovi znači sustav klasifikacija, bio je izraditi svrhovit i dosljedan sustav koji bi polazio od logičko-sadržajnih, pedagoških i psiholoških zakonitosti principa učenja i poučavanja uopće“ (Lavrnja, 1996:18).

Nimac tvrdi kako „autori Taksonomije opisuju znanje kao ishod (posljedicu, rezultat) procesa mišljenja pa su ciljeve učenja razvrstali na temelju složenosti kognitivnih procesa koji se koriste tijekom učenja“ (Nimac, 2014:11).

Prema opisanoj klasifikaciji, zadaci nastave podijeljeni su u sljedeće 3 skupine (područja):

- Kognitivno područje koje se odnosi na znanje, generalizaciju, činjenice itd.
- Psihomotorno područje koje obuhvaća vještine, navike itd.
- Afektivno područje koje podrazumijeva odgojne vrijednosti.

Valja naglasiti kako se svako područje dalje grana u 6 podpodručja prema kojima su postavljeni daljnji zadaci.

- Kognitivna domena

Kognitivna domena ili područje odnosi se, kao što i sam njezin naziv govori, usvajanje temeljnog znanja. Unutar sebe, dijeli se na 6 kategorija ili razina koje su postavljene hijerarhijski, od najjednostavnijih do najsloženijih: *znanje, razumijevanje, primjena, analiza, sinteza i evaluacija*. Hijerarhijska struktura znači da se znanje

postepeno gradi tj. svaka sljedeća razina nadograđuje se na onu prethodnu i time se ona širi i obogaćuje. Najjednostavnije rečeno, učenik prvo mora savladati najjednostavniju razinu znanja da bi prešao na višu i zahtjevniju razinu.

Osim toga, kognitivna domena sadrži još i manju podjelu na 16 podkategorija: *znanje pojedinosti, terminologija, nazivi pojmova i simbola, poznavanje činjenica i podataka – „poznavanje pravila, konvencija, tendencija i redoslijeda, poznavanje klasifikacija i kriterija za ocjenjivanje, apstraktno-uopćena znanja, poznavanje principa, zakonitosti, poznavanje teorija i struktura, razumijevanje, provjeravanje, interpretacija, ekstrapolacija, primjena, analiza elemenata, odnosa načela, sinteza, izrada izvješća, nacrt plana za akciju, izvođenje sistema apstraktnih odnosa, vrednovanje po unutarnjim kriterijama, vrednovanje po vanjskim kriterijima“* (Lavrnja, 1996:19).

Tablica 1. Bloomova taksonomija – kognitivna domena (1956.)

RAZINA	TIPIČNI AKTIVNI GLAGOLI
ZNANJE – učenici znaju reproducirati ili prepoznati informacije, ideje i koncepte u obliku sličnom onome u kojem su ih učili.	definirati, opisati, prepoznati, nabrojati, povezati, imenovati, izreći navesti, sjetiti se, zapamtiti.
RAZUMIJEVANJE (niža razina razumijevanja) - učenici razumiju i mogu objasniti ili interpretirati informacije zasnovane na prethodno stečenim znanjima.	opisati, objasniti, raspraviti, dati primjer, svrstati, klasificirati, pretvoriti, razlikovati, izdvojiti, procijeniti, predvidjeti, sažeti, prevesti, preformulirati, pokazati.
PRIMJENA (viša razina razumijevanja) - učenici odabiru i upotrebljavaju naučene koncepte, teorije i metode kako bi riješili problem ili zadatak u konkretnoj i novoj situaciji.	primijeniti, izračunati, odabrati, riješiti, otkriti, demonstrirati, pokazati, baratati, pripremiti, koristiti, upotrijebiti, ilustrirati, skicirati.
ANALIZA - učenici su u stanju raščlaniti materijal na osnovne sastavnice tako da se može razumjeti njegova organizacijska struktura.	analizirati, raščlaniti, izdvojiti, identificirati, prikazati, ukazati na, usporediti, staviti u odnos s, klasificirati, suprotstaviti, proračunati, ispitati,

	istražiti, provjeriti.
SINTEZA (kreacija) - učenici su u stanju objediniti (povezati, integrirati) dijelove (rezultate, znanja i vještine) u novu funkcionalnu cjelinu ili strukturu.	urediti, povezati, integrirati, složiti, kreirati, stvoriti, razviti, kombinirati, sakupiti, dizajnirati, generirati, modificirati, organizirati, preurediti, uskladiti, predložiti, osmisлити, konstruirati, formulirati.
EVALUACIJA (vrednovanje) – učenici imaju sposobnost prosudbe vrijednosti materijala za određenu namjenu, u skladu s odabranim kriterijima.	utvrditi, procijeniti, predvidjeti, vrednovati, ocijeniti, prosuditi, usporediti, interpretirati, suprotstaviti, kritizirati, opravdati, odabrati, podržati, preporučiti, argumentirati, potvrditi, zaključiti.

Izvor: <https://web.math.pmf.unizg.hr/nastava/metodika/materijali/mnm3->

Bloomova_taksonomija-ishodi.pdf

Potkraj 20. stoljeća, Bloomova taksonomija doživjela je preinaku – skupina stručnjaka na čelu s Davidom R. Krathwohlom uveli su izmjene u originalnu taksonomiju i time stvorili revidiranu verziju Bloomove taksonomije. Naime cilj znanstvenih stručnjaka za promjenjenom taksonomijom bio je taj da se učiteljima, nastavnicima i drugim obrazovnim djelatnicima ukaže na važnost same Bloomove taksonomije u odgojno-obrazovnom procesu te u nju postaviti najnovije znanstvene spoznaje koje bi se odnosile na svim obrazovnim razinama.

Revidirana taksonomija objavljena je 2007. godine. U odnosu na originalnu taksonomiju, kod revidirane taksonomije „zamijenjena je hijerarhija dviju najviših razina znanja i nazivi svih razina te se za označavanje razina sada rabe glagoli – *dosjetiti se, razumjeti, primijeniti, analizirati, prosuđivati, stvarati* umjesto imenica *znanje, razumijevanje, primjena, analiza, sinteza, evaluacija.*“ (Nimac, 2014:12).

Tablica 2. Revidirana Bloomova taksonomija u kognitivnom području s razinama znanja i aktivnim glagolima

RAZINE ZNANJA	GLAGOLI I ALTERNATIVNI GLAGOLI
1. DOSJETITI SE	Prepoznati, pronaći, uočiti, odabrati, odrediti, svrstati, izdvojiti, navesti, nabrojati, poredati, definirati, imenovati...
2. RAZUMJETI	Objasniti, razvrstati, sažeti, uopćiti, zaključiti, usporediti, raspraviti...
3. PRIMIJENITI	Izvršiti, pokazati, upotrijebiti, pripremiti, promijeniti, upravljati, odabrati...
4. ANALIZIRATI	Razlikovati, istaknuti, utvrditi, organizirati, složiti, ispitati, istražiti...
5. PROSUĐIVATI	Provjeriti, otkriti, pregledati, procijeniti, preporučiti, vrednovati, komentirati, opravdati...
6. STVARATI	Predvidjeti, izmisliti, poboljšati, planirati, prirediti, dizajnirati, prognozirati...

Izvor: Nimac, E. (2014) *Planiranje nastavnih ciljeva*, Zagreb: Školska knjiga

- Psihomotorna domena

Psihomotorna domena podrazumijeva stjecanje i razvijanje sposobnosti, vještina i navika. „Obuhvaća pet kategorija: *veliki/grubi/tjelesni pokreti, mali/sitni/tjelesni pokreti, koordinirani pokreti, neverbalno ponašanje/komuniciranje, verbalno ponašanje/komuniciranje i verbalna spretnost i devet podkategorija: pokreti gornjih udova, pokreti donjih udova, pokreti ruku i prstiju, koordiniranje očiju i ruku, koordinacija sluha i pokreta ruku, koordinacija ruku, nogu i očiju, kombinacija koordiniranja pokreta, mimika, kretnja ruku, oblikovanje glasa, riječi i većih cjelina teksta i koordinacija pokreta i govora*“ (Lavrnja, 1996:19). Originalna Bloomova taksonomija sadrži 7 razina: *percepcija, spremnost, vođeni razgovor, automatizirani razgovor, složena operacija, prilagodba i organizacija*.

Tablica 3. Bloomova taksonomija – psihomotorna domena (1956.)

RAZINA	TIPIČNI AKTIVNI GLAGOLI
<p>1. PERCEPCIJA (moć zapažanja) – učenik upotrebljava osjetila kao vodstvo u motoričkim aktivnostima.</p>	<p>izabrati, prepoznati, uočiti, izdvojiti, povezati, slušati, primijetiti, prepoznati, vidjeti, osjetiti, namirisati, okusiti, gledati, pratiti.</p>
<p>2. SPREMNOST – učenik je emotivno, mentalno i fizički spreman za aktivnost.</p>	<p>početi, objasniti, pokrenuti, nastaviti, reagirati, odgovoriti.</p>
<p>3. VOĐENI RAZGOVOR – učenik oponaša i razvija vještine često diskretnim koracima</p>	<p>oponašati, kopirati, udvojiti, baratati uz vodstvo, izvršiti uz nadzor, vježbati, pokušati, ponoviti, rastaviti, razdvojiti, sastaviti.</p>
<p>4. AUTOMATIZIRANI ODGOVOR – učenik s povećanom efikasnošću, sigurnošću i okretnošću izvršava radnje</p>	<p>izvesti, konstruirati, podići, provesti, voditi, izvršiti, ubrzati, proizvesti.</p>
<p>5. SLOŽENA OPERACIJA (automatizacija) – učenik automatizirano izvršava radnje</p>	<p>popraviti, izgraditi, upravljati, demonstrirati, kontrolirati, upravljati, voditi, održavati efikasnost, ovladati.</p>
<p>6. PRILAGODBA – učenik prilagođava vještine problemskoj situaciji</p>	<p>prilagoditi, uskladiti, preokrenuti, revidirati, reorganizirati, promijeniti.</p>
<p>7. ORGANIZACIJA (stvaranje) – učenik stvara nove obrasce za posebne situacije ili slučajeve.</p>	<p>izgraditi, konstruirati, urediti, sastaviti, izumiti, konstruirati, dizajnirati, kombinirati, inovirati.</p>

Izvor: <https://web.math.pmf.unizg.hr/nastava/metodika/materijali/mnm3->

Bloomova_taksonomija-ishodi.pdf

Kao što je revidirana taksonomija u kognitivnom području, tako je stvorena revidirana taksonomija psihomotornog područja sedamdesetih godina 20. stoljeća. Ona sadrži 5 razina ili kategorija: *oponašanje, rukovanje, točnost, spajanje i naturaliziranje*. Psihomotorno područje najviše se očituje u odgojnim predmetima – likovna i glazbena kultura, tjelesna kultura i tehnička kultura, no do izražaja dođe i u obrazovnim predmetima. Sve razine psihomotorne domene imaju svoju težinu i važnost te ih treba ravnomjerno uskladiti i integrirati u svaki nastavni predmet.

Tablica 4. Revidirana Bloomova taksonomija u psihomotornom području s razinama znanja i aktivnim glagolima

NAZIVI RAZINA	GLAGOLI
1. OPONAŠANJE	Oponašati, ponoviti, precrtati, slijediti...
2. RUKOVANJE	Graditi, izvesti, napraviti...
3. TOČNOST	Savladati, demonstrirati, pokazati, usavršiti, kontrolirati...
4. SPAJANJE	Stvoriti, povezati, uskladiti, razviti, unaprijediti, riješiti...
5. NATURALIZIRANJE	Oblikovati, projektirati, voditi, izumiti, pronaći...

Izvor: Nimac, E. (2014) *Planiranje nastavnih ciljeva*, Zagreb: Školska knjiga

- Afektivna domena

„Afektivno (čuvstveno-motivacijsko) područje obuhvaća 5 kategorija: *prihvatanje, reagiranje, usvajanje vrijednosti, organiziranost vrijednosti, razvoj cjelovitog značenja* – *evaluacija* i 13 potkategorija: *svjesnost podražaja, voljnost prihvatanja, usmjerenost pažnje, pasivno reagiranje, voljno reagiranje, reagiranje sa zadovoljstvom, prihvatanje vrijednosti, klasifikacija vrijednosti, odabiranje vrijednosti, konceptualizacija vrijednosti, organizacija sustava vrijednosti, opća usmjerenost i karakterizacija*“ (Lavrnja, 1996:19). Originalna Bloomova taksonomija sadrži 5 razina: *prihvatanje, reagiranje/odgovaranje, usvajanje vrijednosti, organiziranje vrijednosti i usvajanje sustava vrijednosti/integritet*.

Tablica 5. Bloomova taksonomija – afektivna domena (1956.)

RAZINA	TIPIČNI AKTIVNI GLAGOLI
<p>1. PRIHVAĆANJE – učenici svjesno i pažljivo prate i žele čuti</p>	<p>pitati, izabrati, opisati, dati, držati, identificirati, ukazati, izabrati, odgovoriti, koristiti, upotrebljavati, prihvatiti, potvrditi, prepoznati, osvijestiti, slušati, bilježiti, pratiti, slijediti, uvažavati.</p>
<p>2. REAGIRANJE/ODGOVARANJE – učenici aktivno sudjeluju, pažljivo prate i reagiraju, motivirani su.</p>	<p>odgovoriti, pomoći, sastaviti, prilagoditi se, složiti se, prihvatiti, pristati, brinuti se o/za, komunicirati, raspraviti, označiti, izvesti, prakticirati, predstaviti, čitati dragovoljno, izvijestiti, izdvojiti, reći, napisati, doprinijeti, surađivati, izvršavati, s voljom sudjelovati, posjetiti, volontirati.</p>
<p>3. USVAJANJE VRIJEDNOSTI - učenici poštuju ili vrednuju osobu vezanu s određenim objektom, događajem ili ponašanjem, u rasponu od prihvaćanja do složenijeg stanja posvećivanja.</p>	<p>dovršiti, opisati, razlikovati, objasniti, slijediti, oblikovati, inicirati, pozvati, opravdati, prosuditi, predložiti, izvijestiti, odabrati, podijeliti, proučiti, izraditi, usvojiti, suprotstaviti se, ponašati se u skladu s, posvetiti se, iskazati odanost, izraziti, tražiti, iskazati zabrinutost/brigu.</p>
<p>4. ORGANIZIRANJE VRIJEDNOSTI - učenik organizira vrijednosti po prioritetima proučavanjem kontrasta među različitim vrijednostima, rješavajući konflikt među njima; stvara jedinstveni sustav vrijednosti; naglasak je na usporedbi, proučavanju odnosa i sintezi</p>	<p>slijediti, prihvatiti, mijenjati, prilagoditi, urediti, kombinirati, usporediti, dopuniti, obraniti, objasniti, generalizirati, poopćiti, Identificirati, integrirati, poredati, staviti u odnos, modificirati, organizirati, grupirati, pripremiti, sintetizirati, konceptualizirati, formulirati.</p>

vrijednosti	
5. USVAJANJE SUSTAVA VRIJEDNOSTI/INTEGRITET - učenik posjeduje sustav vrijednosti koji kontrolira njegovo ponašanje (karakter) i predstavlja njegovu osobnost	djelovati, razlikovati, prikazati, utjecati, slušati, modificirati, prilagoditi, izvesti, primijeniti, predložiti, kvalificirati, ispitati, revidirati, poslužiti, riješiti, koristiti, vrednovati, obraniti, održati, služiti, podržati.

Izvor: <https://web.math.pmf.unizg.hr/nastava/metodika/materijali/mnm3->

Bloomova_taksonomija-ishodi.pdf

U afektivnoj domeni, u prvome planu nalazi se odgoj i odgojne smjernice te dalje što obuhvaća razvoj stavova, interesa, emocija i ponašanja učenika. Odgojni ciljevi jednako su važni kao kognitivni i psihomotorni te ih ne bi trebalo izbjegavati i izostavljati. Cilj afektivne domene je potaknuti i razviti interese, poglede na svijet i čuvstva kod učenika kao i usaditi moralne, estetske i radne vrijednosti. Također valja ukazati na ponašanje i na njegove posljedice ukoliko je ono neprihvatljivo za okolinu. Odgojna komponenta važna je da učenika pripremimo i formiramo za život i sve što on nosi.

Tablica 6. Revidirana Bloomova taksonomija u afektivnom području s razinama znanja i aktivnim glagolima

NAZIVI RAZINA	GLAGOLI
1. PRIHVAĆANJE	Sjediti, prepoznati, pokazati, imenovati, opisati, potvrditi, razmotriti, smjestiti....
2. ODGOVARANJE	Složiti se, pristati, govoriti, napisati, odgovoriti, provesti, pridonijeti...
3. VREDNOVANJE	Pridružiti se, sudjelovati, slijediti, tumačiti, suprostaviti se, prosuditi, dokazati...
4. ORGANIZIRANJE VRIJEDNOSTI	Graditi, razvijati, promijeniti, uskladiti, povezati, usporediti, zastupati...
5. INTERNALIZACIJA VRIJEDNOSTI	Djelovati, utjecati, izvoditi, ispraviti, potvrditi, prakticirati, predložiti...

Izvor: Nimac, E. (2014.) *Planiranje nastavnih ciljeva*, Zagreb: Školska knjiga

3. ČINITELJI NASTAVNOG PROCESA

Shvaćanje nastave, „koje je poznato pod nazivom „didaktički trokut“ ukazuje na tri temeljne odrednice, komponente nastavnog procesa: učenik, nastavnik i sadržaj nastave (nastavna građa) i relacije koje se uspostavljaju“ (Lavrnja, 1996:14).

Prema Poljaku (1982:18) „najorganiziranije plansko obrazovanje izvodi se u nastavi i to zbog toga što su u nastavi obuhvaćena tri glavna čimbenika: nastavnik, učenik i nastavni sadržaj“.

Nastava kao proces mora sadržavati nekoga tko vrši poučavanja – učitelja/nastavnika, nekoga kome je poučavanje upućeno – učenici te ono što se poučava tj. čini posrednika između njih dvoje, a to je nastavni sadržaj. To čini didaktički trokut i, ukoliko jedna komponenta tog sustava nedostaje, tada to više nije nastava.

Didaktički trokut dalje se proširuje na *didaktički četverokut* i to unosom dodatnih sredstava i pomagala odnosno tehnike i njezine opreme. *Didaktički četverokut* stvoren je u suvremenoj nastavi razvojem tehnologije.

3.1. Učitelj

Jelavić (1994:16) tvrdi kako je „učitelj onaj koji zna što se nastavom želi postići i kako to postići (imajući pritom u vidu razlike među pojedincima, objektivne okolnosti nastave, specifičnosti nastavnog sadržaja) te kako steći uvid u nastavna postignuća učenika/polaznika“. Njegova osnovna uloga nije prenošenje gotovog znanja učenicima, već je on usmjeren na organizaciju same nastave i učenja te pruženje potpore učenicima prilikom učenja. Učitelj ima zadaću održavanja ravnoteže između odgoja i obrazovanja tako da podjednako učenicima prenosi znanje u suštini, ali i odgojne vrijednosti koje bi trebali usvojiti za snalaženje u životu. Dalje učitelj treba posjedovati različite kompetencije koje će mu biti potrebne u poučavanju i snalaženju u nastavi. To povlači pitanje koliko i kakve kompetencije učitelji posjeduju i koliko rade na sebi da se unaprijede i dodatno educiraju u različitim područjima.

Kako smatra Jelavić (1994:16) „znanstvena istraživanja pokazuju kako nema jedinstvene formule uspješnog nastavnika“.

Svaka osoba je jedinstvena i zasebna pa sukladno tome i učitelji, zahvaljujući svojom osobnošću, vještinama i sposobnostima, stvaraju svoj način ili stil poučavanja. Kao

što ne postoje dvije identične osobe tako ne postoje ni dva učitelja koja će jednu te istu nastavnu jedinicu obraditi na jednaki način.

3.2. Učenik

Poljak (1982:18) tvrdi kako „učenik sistematskim poučavanjem nastavnika i samostalnim učenjem stječe obrazovanje“. Učenje, kakvo god bilo, polazi od pojedinca, polaznika, učenika. Nastava ne bi trebala gušiti učenika; ona bi mu trebala omogućiti razvijanje i isticanje u svim područjima i okolnostima. Još bi trebala poticati i jačati ono što učeniku bolje leži odnosno ono što mu je „jača strana“.

Razred je homogena skupina učenika i tako među svima njima postoje individualne razlike koje se očituju u različitim područjima i situacijama. Tu činjenicu učitelji ne smiju ignorirati i zaobilaziti jer to ne predstavlja ništa loše. Zato „U nastavi treba stvoriti pretpostavke da se učenikove misaone i radne sposobnosti i sklonosti stave u funkciju samoaktivnosti i samoučenja.“ (Lavrnja, 1996:15).

3.3. Nastavni sadržaj

„Nastavni sadržaj (građa) predstavlja osnovu na kojoj se temelji učenje“ (Jelavić, 1994:17).

Učenje ne predstavlja samo usvajanje novog sadržaja, već obrada tog novog sadržaja omogućuje učenicima nove obrasce ponašanja što je većeg značaja od samog sadržaja. Nastavni sadržaj ili građa predstavlja posrednika između učitelja i učenika u procesu nastave. Ipak treba voditi računa o gradivu koje se poučava učenicima da ono bude razumljivo i dovoljno jasno svim učenicima. Naravno da neće svi učenici istim tempom usvojiti jednu nastavnu jedinicu, ali treba im omogućiti pristup koji im najviše leži i odgovara. Pa tako Jelavić (1994:17) zaključuje „što je veći broj kanala kojima jedna građa dolazi do učenika, to je i njena obrada raznovrsnija, svestranija, dublja“.

3.4. Objektivni uvjeti

Objektivni uvjeti na nastavu mogu utjecati u većoj ili manjoj mjeri te jednako tako izravno ili neizravno. Oni obuhvaćaju svu nastavnu opremu, sredstva i pomagala kojima se učitelj koristi za vrijeme nastave. Prostor i nastavna oprema izravno utječu na kvalitetu nastavnih aktivnosti u razredu. Nije isto raditi u slabo opremljenoj učionici, srednje opremljenoj ili pak u specijaliziranoj prostoriji. Dalje slaba

opremljenost kod učenika stvara jednu odbojnost i pad motivacije za učenjem. Ipak, kako kaže Jelavić „stvaranje povoljnih objektivnih uvjeta nastave pretpostavka je kvalitetnijeg učenja“ (Jelavić, 1994:17).

Jelavić je za primjer prostora uzeo način rasporeda stolova u učionici te je time nastojao pokazati kako raspored sjedenja učenika bitno utječe na nastavni proces. Većina učitelja zadržala je stari, klasični raspored sjedenja gdje učitelji zauzimaju centralnu poziciju i time pokazuju učenicima svoju snagu, veličinu i moć u razredu. Kod takvog rasporeda sjedenja, učenici u zadnjim klupama najčešće su zanemareni od strane učitelja zbog udaljenosti. Dalje Jelavić (1994:17) ističe kako „polukružni raspored stolova upućuje na veće sudjelovanje učenika“. Učiteljev stol također je dio polukružnog rasporeda klupa i time daje doznajanja da je on dio razreda kao i učenici, suradnik i organizator nastave, ali je i dalje tu među učenicima. Raspored sjedenja ubraja se u objektivne uvjete nastave i ukazuje nam kako je od velikog značaja za učenike, učitelja i samu nastavnu klimu koja se stvara unutar učionice.

Na kvalitetu nastave utječu odnosi između sudionika nastave. Da bi nastava bila uspješna, učitelji bi se trebali riješiti autoritarnosti. Razlikuju se vertikalna i horizontalna komunikacija. Vertikalna komunikacija ograničava razvoj učenika, dok horizontalna potiče samosvijest, samopoštovanje, osjećaj veće vrijednosti, povećava motivaciju.

„Što je interakcija između pojedinca i njegove socijalne sredine kvalitetnija, to u motivaciji za školski uspjeh više sudjeluje težnja za uspjehom, a manje strah od posljedica mogućeg neuspjeha. Tako ćemo u nastavi što je više moguće podržati horizontalnu tj. odgojnu komunikaciju jer ona potiče emancipaciju, osobnost, intelektualnu i moralnu autonomiju pojedinca“ (Jelavić, 1994:18).

4. KOMUNIKACIJA U NASTAVNOM PROCESU

Bognar i Matijević (2002:359) polazili su od toga da „odgojno-obrazovni proces možemo promatrati kao složen komunikacijski proces. Dalje ističu da se u njemu uočava *informacija* (obavijest, poruka) i *aktivnost osobe kojoj je informacija upućena*. Informacija i interakcija u nastavi imaju specifičan smisao i mjesto u odnosu na druge oblike komunikacije kod ljudi.

Za odgojno-obrazovnu komunikaciju, prema Bognar i Matijević (2002) može se reći da se javlja kao interakcija dviju ili više osoba ili jedne osobe s neživim izvorom, objektom u procesu sa svrhom prenošenja informacija i stvaranja uvjeta za optimalno ostvarivanje neke ličnosti.

Cilj komunikacijskog procesa jest prenošenje informacija određenim znakovima i simbolima. Onaj tko šalje poruku – odašiljač i onaj koji prima – primalac trebaju znati primiti i razumjeti iste vrste znakova jer u suprotnom komunikacija neće imati smisla odnosno neće funkcionirati. Za vrijeme komunikacije, kodovi se kodiraju i dekodiraju radi lakšeg razumijevanja poruke. U nastavi pojavljuje se više različitih oblika komunikacije: učitelj s jednim učenikom, učitelj s više učenika, jedan učenik s drugim učenikom, jedan učenik s neživim objektom ili izvorom znanja i tome slično.

Bognar i Matijević (2002:361) kazuju kako „u komunikologijskoj i didaktičkoj literaturi nalazimo brojne vrste komuniciranja koje se razlikuju po kriterijima klasificiranja, a koje opet ovise o broju osoba koje komuniciraju, o medijima koji pomažu u komuniciranju te drugim činiocima“. Komunikacija ima višestruku podjelu. Dijeli se obzirom na broj osoba koje komuniciraju: intrapersonalna komunikacija, interpersonalna i masovna komunikacija; razlikuju se verbalna i neverbalna komunikacija, personalna i apersonalna komunikacija, jednosmjerna i dvosmjerna, neposredna i telekomunikacija te autoritarna i demokratska komunikacija. Komunikacija se dalje može dijeliti pa se spominju mentorska komunikacija, multimedijaska, vizualna komunikacija i tako dalje.

4.1. Intrapersonalna, interpersonalna i masovna komunikacija

- Intrapersonalna komunikacija

„Intrapersonalna komunikacija je „unutrašnji govor“, to je govorenje samom sebi ili razgovor sa samim sobom“ (Bognar i Matijević 2002:362). Osoba ovdje ne priča sa

nekim izvorom znanja ili stvarnosti, već vrši razgovor sa samim sobom što predstavlja introspekciju vlastitih misli, stavova i ponašanja. Ovakva komunikacija prethodi svakom obliku međuljudske komunikacije. Valja još naglasiti kako se intrapersonalna komunikaciju naziva još i „monoakcija“ za razliku od interakcije koja podrazumijeva komuniciranje između dvije osobe ili osobe i neživog objekta.

- **Interpersonalno komuniciranje**

Prema Bognar i Matijević (2002:362) interpersonalna komunikacija u odgojno-obrazovnom procesu „odnosi se na izravnu komunikaciju dviju ili više osoba „licem u lice“ ili komuniciranje dviju osoba posredovanjem nekog apersonalnog medija (npr. pisma, telefona)“. Autori navode još kako se takva komunikacija u didaktičkom smislu može odrediti kao interakciju u kojoj jedna osoba predstavlja neki sadržaj, odnosno prenosi poruku/informaciju drugoj osobi da bi na taj način utjecala na njezino ponašanje, uvjerenje ili znanje.

- **Masovno komuniciranje**

U odgoju i obrazovanju omogućena je nova vrsta komunikacije naziva masovna komunikacija. Ona je stvorena razvojem sredstava koje je namijenjeno masovnoj komunikaciji. Bognar i Matijević (2002:362) smatraju kako je „karakteristika masovnog komuniciranja usmjerena na široku i heterogenu skupinu. Obavijesti se prenose javno i dostupne su onima koji nisu uključeni u organizirane oblike nastave“.

Govoreći o ovim trima vrstama komunikacija, nastoje se ukazati različiti oblici socijalnih odnosa. Odnos u intrapersonalnoj komunikaciji označen je izrazom „ja – ja“, u interpersonalnoj je prisutan odnos izraza „ja – ti“ i „ja – grupa“, a masovna komunikacija označena je izrazom „grupa – grupa“ (Bognar, Matijević 2002:362 prema Baacke 1975:90).

4.2. Personalna i apersonalna komunikacija

Bognar i Matijević (2002:363) personalnu komunikaciju definiraju kao situaciju „kada dvije ili više osoba međusobno komuniciraju bez posredovanja sredstva“. Riječ personalna dolazi od latinske riječi persona što u prijevodu znači osoba ili ličnost. Apersonalna komunikacija je ona komunikacija koju posreduje neki tehnički medij.

Odnosima ove dvije komunikacije u nastavnom procesu bavi se didaktika i didaktika medija. Nadalje personalna i apersonalna komunikacija zajedno u praksi dobro funkcioniraju jer se međusobno dobro nadopunjuju i izmjenjuju. Ističe se kako bi se personalna komunikacija trebala koristiti u nižim razredima osnovne škole točnije u prvim godinama školovanja te bi se kasnije postupno ona mogla izmijeniti u oblik apersonalne kao što predstavlja primjer učenja na daljinu tj. preko računala.

Ipak pedagoške vrijednosti ukazuju na to da je neposredna personalna komunikacija znatno iznad apersonalne.

4.3. Verbalna i neverbalna komunikacija

Prilikom komuniciranja, ljudi raznolike sadržaje prezentiraju riječima, slikama, video isječcima, dok isto to mogu prezentirati gestom i mimikom. Kao što i sam naziv kaže, verbalna komunikacija predstavlja onu u kojoj je zastupljen govor odnosno poruka se prenosi verbalnim putem, a neverbalna komunikacija je ona u kojoj govora nema, već se sadržaji prenose pokretima lica, ruku i samog tijela. Prema Bognar i Matijević (2002:364) „verbalna je komunikacija svakako temelj odgojno-obrazovne komunikacije, bilo da su riječi priopćene usmeno kao predavanje ili razgovor, ili uz pomoć nekog drugog medija koji može posredovati u prijenosu verbalnih poruka (npr. knjige, računala)“. Dalje autori navode kako neverbalna komunikacija u didaktici nije detaljno navedena i opisana te se takvom obliku komuniciranja danas pridaje sve veća pozornost.

Učiteljevo ili učenikovo izlaganje može biti popraćeno slikama, crtežima i zvukom. Katkad taj popratni materijal zna prenijeti više informacija nego čisti govor. Učitelji u nastavi najviše koriste kombinaciju verbalne i neverbalne komunikacije; verbalnim putem prezentiraju nastavni sadržaj, a neverbalnim znakovima mogu učenike umiriti, nasmijati ili dati povratnu informaciju o njihovom ponašanju. Neverbalna komunikacija može biti podrška verbalnoj na način da upotpunjuje i oplemenjuje cjelokupni komunikacijski proces ili pak može biti parazitarni faktor što znači da ometa verbalnu komunikaciju npr. kroz tikove ili pretjeranu mimiku i gestu.

„U odgojno-obrazovnom procesu neverbalna poruka može zamijeniti verbalnu (kimanje glavom umjesto „da“), zatim može dati veću snagu verbalnoj poruci (smiješak pri izražavanju veselja)“ (Bognar i Matijević 2002:365 prema Bratanić 1990:90).

4.4. Autoritarna i demokratska komunikacija

Autoritet danas ima određeno pedagoško značenje kako u odgoju tako i u obrazovanju. Bognar i Matijević (2002:368) navode kako „u pedagoškoj literaturi nalazimo izraz „autoritarnost“ i „antiautoritarnost“. Autoritarnost je pojava upotrebe autoriteta u ostvarivanju odgojnih ciljeva što je nespojivo s težnjom za oslobođenjem čovjeka“.

Navedeni autori smatraju da autoritarnost u odgojno-obrazovnom procesu i komunikacija koja je uz nju povezana ne pomaže prilikom ostvarivanja odgojnog ideala što bi se odrazilo u slobodi. Ističu kako „ograničavana komunikacija ne vodi odgoju slobodne ličnosti te pretjerana strogost, zahtijevanje pokornosti i poslušnosti uz primjenu represivnih mjera, nisu obilježja pedagoških situacija koje će pridonijeti optimalnom razvoju ličnosti“ (Bognar i Matijević 2002:369).

Suprotno autoritarnosti nalazi se antiautoritarnost što se povezuje uz demokratski stil komuniciranja. Takva komunikacija odgajniku dozvoljava da bude ono što je tj. podrazumijeva razvoj ličnosti, stavova i mišljenja.

Dakle autoritarna i demokratska komunikacija usko su povezane uz autokratsko i demokratsko vođenje nastave. Potrebno je još naglasiti kako autoritarni položaj učitelja u nastavi ne omogućuje razvoj humanih odnosa u razredu, a time ni komunikaciju između učitelja i učenika.

4.5. Nasilna i nenasilna komunikacija

U školi sve više sukobi izbijaju među učenicima, između učenika i učitelja, a danas pak i između roditelja i učitelja. Uzorci i pokretači tih sukoba leže u prirodi školskog ozračja. U sukobu ili konfliktu, sukobljene strane koriste se različitim komunikacijskim vještinama, od verbalne do neverbalne komunikacije. U svemu tome najbitnije je ako takva komunikacija poprima znakove nasilja, nametljivosti, nerazumijevanja i nepoštovanja.

„Nasilna je komunikacija prepoznatljiva po vikanju, prijetnji, uporabi izraza koji vrijeđaju, pozivanju na svoj autoritet (starijega, jačega, autoriteta po položaju i sl.) te u iznimnim slučajevima i po prisili“ (Bognar i Matijević 2002:370). Učitelj ovdje ima zadaću učenike naučiti i pripremiti ih za nenasilno rješavanje sukoba. Uče se

socijalne vještine koje im omogućuju izbjegavanje konfliktnih situacija odnosno rješavanje nasilne komunikacije.

Učenike od „malih nogu“ treba učiti i oblikovati za nenasilnu komunikaciju, a to se postiže vježbanjem socijalnih vještina. Upravo one pomažu da učenici uvide u čemu je problem, gdje se on nalazi i kako ga najefikasnije riješiti. U razredu je potrebno da učitelj radi s učenicima na kulturi slušanja i govorenja jer time oni uviđaju kako treba poslušati drugoga i uvažiti njegovo mišljenje bez upadica i ometanja.

5. STILOVI VOĐENJA NASTAVE

Činitelji nastavnog procesa su učenici, učitelji, nastavni sadržaji i objektivni uvjeti. Uloga učitelja je poučiti i voditi učenike kroz učenje. Kao što je rečeno u prethodnom poglavlju, ne postoje dva identična učitelja tj. ona koja na isti način vode nastavu, pristupaju učenicima i obrađuju nastavne sadržaje. Kao što se čovjek kroz život mijenja i izgrađuje, tako i učitelji s vremenom stvaraju svoj stil vođenja nastave.

Da bi vođenje razreda bilo učinkovito i uspješno, Kiper Mischke (2002:151) prema Helmke (1992) navode „tri dimenzije“:

- *Rijetko ometanje nastave* što je vidljivo prema učiteljevim postupcima ostvarivanja discipline u razredu
- *Učinkovitost sustava pravila u razredu*, utvrđena učinkovitost pravila ponašanja učenika
- *Rješavanje disciplinskih smetnji*, učiteljevo postupanje prema ometanju nastave.

U literaturi, pod pojmom „stilovi vođenja nastave ili nastavni stilovi“, nalaze se tri tipa ili podjele: autoritarni, demokratski i indifirentni ili anarhični stil vođenja. Bognar i Matijević (2002:381) kazuju kako „autoritarno, demokratsko i indifirentno vođenje grupe stvara tri bitno različite socijalne klime“. Socijalna klima je jedan od važnih faktora koji utječu na kvalitetu i uspješnost rada u odgojno-obrazovnom procesu. Njome određuje se kvaliteta odnosa učitelja prema učenicima i obrnuto.

5.1. Autoritarno vođenje nastave

„Autoritarno vođenje karakteristično je za tradicionalnu školu u kojoj dominira frontalna nastava“ (Bognar i Matijević 2002:381). Kod takvog stila vođenja nastave, učitelj ima vodeću riječ i njome upravlja razredom. Učenici se nalaze u pasivnom stanju te oni slušaju učiteljeve riječi i naredbe i izvršavaju ih prema uputama i naredbama. Takav razred je nesposoban za samostalno funkcioniranje te ovisi o učitelju koji ih vodi i njime vlada. Takvo vođenje nastave (Bognar i Matijević prema Gordon 1977) opisano je kao „odnos u kojem je nastavnik važan i njegova se volja poštuje, a učenik je sitan i beznačajan“. Nadalje Bognar i Matijević (2002:384) ističu da autoritaran učitelj ima svoje osobine koje su sljedeće: nastupa kao šef, ima oštar

glas, izdaje naredbe, nameće vlastito mišljenje, forsira učenike na rad i suradnju, naglašava i ističe pogreške učenika te je sklon kažnjavanju. Takav učitelj vodi monolog bez mogućnosti davanje riječi učenicima.

Prema Rijavec Miljković (2010:25) autoritarni učitelj posjeduje sljedeće karakteristike: postavlja vrlo stroga pravila, ne objašnjava svoje odluke, često kažnjava, rijetko pohvaljuje, ne smije ga se prekidati, u razredu mora vladati tišina te očekuje poslušnost. Reakcije učenika na ovakav nastavni stil su: agresivnost, klonulost, obeshrabrenost, bezvoljnost, strah, slaba koncentracija, odbijanje, sklonost ometanju, nepovjerenje (Bašić 2009).

Kiper i Mischke (2008:150) za autoritativno ponašanje učitelja smatra kako ima najpovoljnije učinke. Prema studiji o osnovnoj školi Weinerta i Helmkea (1996) navodi načela prema obilježjima optimalnih razreda: nastava je osobito jasno i dobro strukturirana, vođenje razreda učinkovito je i strogo, nastavnici razmjerno često potiču i ohrabruju aktivnost učenika vezane za zadatke, odabiru se varijabilni oblici nastave, ako je potrebno nastavnici nude individualnu potporu.

5.2. Demokratsko vođenje nastave

Demokratsko vođenje nastave je nešto suprotno autoritativnom vođenju. Stil demokratskog vođenja nastave odlikuje se osobinama: učitelj vodi učenike, surađuje s njima, potiče ih u radu i učenju, ima ljubazan glas, ohrabruje učenike, daje sugestije za rad, pohvaljuje i odaje priznanja. Učitelj demokratskog stila vodi dijalog, komunicira, vodi razgovor s učenicima te traži njihovo mišljenje i sudove i na taj način dobiva povratne informacije o njima.

Razred kojeg vodi učitelj demokratskog stila neovisan je o njemu; učitelj je ovdje da pomogne učenicima te da zajedničkim snagama stvore nešto, drugim riječima razvijaju svijest o zajedničkoj odgovornosti. Reakcije učenika na takvo vođenje nastave su: radost, pouzdanost, koncentriranost, rad bez straha, marljivost, naklonost, simpatija, tolerancija, povjerenje i obazrivost (Bašić 2009).

Bognar i Matijević (2002) o autoritarnom i demokratskom vođenju nastave zaključuju kako se ne može govoriti o prevladavanju autoritarnih ili demokratski karakteristika jer se u praksi rijetko susreću potpuno autoritarni i potpuno demokratski nastavnici.

5.3. Indiferentno vođenje nastave

Indiferentan stil učitelja još se naziva i nezainteresirani učitelj. Autorice Rijavec i Miljković (2010:28) takav stil vođenja nastave opisuju kroz sljedeće karakteristike: ne postavlja nikakva pravila, nema nikakvih zahtjeva, ne vodi računa čime se bave učenici, rijetko ispituje, učenici šapću/prepisuju, ima nejasne kriterije i daje dobre ocjene.

Takve učitelje učenici ne primjećuju odnosno ne pridaju im puno pažnje. Prilikom obrade novog gradiva, učenici ne slušaju učitelja, već si stvore neku svoju zanimaciju kojom se bave. Na satovima vježbanja i ponavljanja učenici, čak oni iz prvih klupa, okreću posljednje stranice udžbenika i prepisuju rješenja. To su pokazatelji nezainteresiranog vođenja nastave gdje učitelj sa svojom nezainteresiranošću postaje bespomoćan i manje vrijedan u razredu.

5.4. Autoritativno vođenje nastave

Pored autoritarnog, demokratskog i indiferentnog nastavnog stila, ubraja se i autoritativno vođenje nastave. „Autoritativno vođenje razreda se naziva tako jer učitelj kao iskusna i zrela odrasla osoba zadržava odgovornost i pravo konačnog donošenja odluka“ (Rijavec i Miljković 2010:30). Autoritativno vođenje razlikuje se od autoritarnog stila po tome što autoritativni učitelj od učenika traži povratnu informaciju, mišljenje, nastoji postići dogovor i ukazati učenicima zašto je neko pravilo postavljeno. Termin autoritativan ima prednost pred terminom demokratski jer ističe da učitelj ima konačnu ulogu u rukovođenju razreda.

Rijavec i Miljković (2010:30) autoritativnog učitelja karakteriziraju tako da: postavlja jasna očekivanja i standarde, objašnjava razloge svojih postupaka i pravila, potiče raspravu u razredu te koristi više nagrade i pohvale nego kazne.

6. ŠKOLSKO OZRAČJE

Škola je odgojno-obrazovna ustanova ili institucija koja u jednu ruku odgaja učenike, a u drugu obrazuje. „Školska organizacijska klima obično se definira kao skup unutarnjih karakteristika po kojima se škole međusobno razlikuju i koje utječu na ponašanje njezinih članova, a time posredno i na kvalitetu školskih procesa i učinaka“ (Domović 2003:123).

Školska klima ili ozračje utječe na rad i ponašanje učenika unutar škole i samog razreda te na organizaciju i poučavanje učitelja. Uz to školska klima je „pod utjecajem formalne i neformalne organizacije, ličnosti sudionika i upravljanje školom“ (Domović 2003:41).

Prema Bošnjaku (1997:38) „školsko ozračje odnosi se na šitoki spektar odnosa u vodstvu škole, među nastavnicima, učenicima i svim zaposlenima u školi“. Autor dalje analizira da se unutar školskog ozračja detaljnije mogu razmotriti kakvi su odnosi prema školi općenito, kakvi su odnosi između zaposlenicima, kako se potiče razvoj profesije, kako se oblikuju i donose važne odluke za školu, ciljevi, planovi i programi, kako se potiču i razvijaju učenički interesi i tome slično.

Treba istaknuti, navodi Domović (2003:43) kako se „u novije vrijeme umjesto termina „klima“ koristi termin „ozračje“. Termin „ozračje“ u hrvatsku pedagošku literaturu uveo je Bošnjak (1996, 1997)“ te su nakon njega i drugi autori, pedagozi i didaktičari počeli koristiti spomenuti pojam. Poneki autori kasnije su se koristili terminom odgojno-obrazovno ozračje koji je služio kao opći pojam, a u sebi je sadržavao potpojmove školsko, razredno i nastavno ozračje.

Treba naglasiti kako se školska klima razlikuje od razredne. Autorica Domović (2003:42) ističe razliku između razredne i školske klime gdje razredna klima „podrazumijeva odnose između nastavnika i njihovih učenika ili samo između učenika u promatranom razredu, dok školska klima uključuje odnose nastavnika prema drugim nastavnicima, učenicima, administrativnom osoblju i ravnatelju“. Valja ukazati kako je školska klima globalniji, veći i relevantniji pojam u odnosu na razrednu klimu jer ona predstavlja percepciju nastavnika/učitelja s radnom okolinom škole.

Autor Jurić (1993:66) također razlikuje školsko od razrednog ozračja tako da ih razdvaja u dva područja odnosno u makroozračje što misli na školsko ozračje te

mikroozračje što misli na razredno ozračje. Prema toj podjeli, vrši mikro i makroanalizu. Točnije pod makroanalizom uzimaju se demografski podaci (dob, spol učenika, smjena učenika i učitelja) i analiza ustrojstveno-strukturalnog pristupa (podrazumijeva vrstu i način komuniciranja, hijerarhijska struktura u školi itd.). Mikroanaliza razmatra odnose između učenika te učenika i učitelja u sociometrijskom i psihometrijskom smislu.

Školska i razredna ozračja ponekad mogu kod učenika izazvati ugodu ili neugodu čime se iskazuju svi elementi, činitelji koji djeluju u školi i razredu. To može biti korisno ili pak suprotno ostvarivanju postavljenih zadaća i ciljeva kao što je međusobna pomoć, nastojanje za uspjehom, visoka tolerancija.

7. UTJECAJ RAZREDNOG OZRAČJA NA NASTAVNI PROCES

Pod razrednom klimom razumijeva se obilježje društvene okoline u školskom razredu; klima ovisi o tome kako se nameću zahtjevi za postignućima, kako se održava „pogon“ i obavlja društvena kontrola te koji se odnosi u školskom razredu razvijaju između nastavnika i učenika (Kiper Mischke 2008:146 prema Fend 1980).

Domović (2003:42) na razrednu klimu gleda kao na spoznata događanja u razredu što obuhvaćaju nastavničku potporu, zadovoljstvo, povezanost, natjecanje, teškoće, istraživanje i drugo. Još ističe kako se ovaj termin povezuje uz učitelja i učenika, njihovo ponašanje i sve drugo što se događa u razredu.

Prema Bošnjaku (1996:47) razredno ozračje, koje se razlikuje od školskog, obuhvaća procese u užoj okolini ili razrednom odjelu gdje je za njegovo razumijevanje važno uvidjeti preklapanje različitih oblika djelovanja sudionika razredne interakcije. Dalje Bošnjak (1997:41) tvrdi kako „razredno ozračje može uključivati odnose između nastavnika i njihovih učenika ili između učenika, a školsko ozračje može uključivati nastavničke odnose s drugim nastavnicima, s upravnim osobljem i ravnateljem“.

Razredna je klima, kako naglašavaju Bognar i Matijević (2002:378 prema Andrilović i Čudina 1985) rezultat „česte nastavnikove primjene određenih postupaka, ali i međusobnih odnosa među samim učenicima“ pa tako u pojmove unutar razredne klime uvrštavaju interakciju nastavnika i učenika, socijalno ozračje, ozračje natjecanja i suradnje i emocionalno ozračje.

Teoretičari Andrilović i Čudina-Obradović (1996:132) razrednu klimu „smatraju rezultatom česte nastavnikove upotrebe određenih postupaka u nastavnoj tehnologiji, komuniciranju s učenicima, primjeni nagrađivanja i kažnjavanja itd.“.

Kyriacou (1991:100) navodi kako su Wragg i Wood (1984) usporedili iskusne učitelje sa studentima koji će biti učitelji te su uočili i postavili da su iskusni učitelji srdačniji i ljubazniji, poticajniji, profesionalniji, humoristični, gledaju učenike u oči prilikom komuniciranja s njima, znaju se postaviti i vladati svojim autoritetom. Ta navedena obilježja su im pomogla da stvore radni nastavni ugođaj.

Razredno-nastavno ozračje obuhvaća obrazovne čimbenike, fizičko okruženje i psihološko ozračje koje se iskazuje kroz socijalne kontekste kao i brojne druge

komponente koje su povezane s učiteljem i njegovim ponašanjem (Vlahek 2016 prema Miller Cunningham 2011).

U različitim se razredima učitelji i učenici različito osjećaju pa se sukladno tome razredno ozračje može definirati „kao zajednička učiteljska i učenička percepcija okoline koja nastaje ispreplitanjem neposrednih čimbenika okoliša – fizičke, materijalne, organizacijske, operativne i društvene varijable okoliša“ (Vlahek 2016 prema Fraser i Picket 2010, Adelman i Taylor in press).

Ukoliko se žele ostvari svi ciljevi i ishodi nastave (materijalni, psihomotorni i afektivni) neophodno je poticati i poslije održavati pozitivno i ugodno razredno ozračje. To stvoreno ozračje unutar učionice i samih učenika utječe na učenje, ali i na kvalitetu nastavnog procesa (Vlahek 2016 prema Anđić i sur. 2010).

Razredno ozračje ili klima koje učitelj stvori za vrijeme nastave snažno utječe na učenikovo učenje i motivaciju. Kyriacou (1991:97) smatra da razredni ugođaj koji najbolje i najviše utječe na učenikov rad i učenje je onaj koji se „opisuje kao svrhovit, radni, opušten, srdačan, poticajan i sređen“.

Kako Matijević (1998:23) tvrdi da „na kvalitetu ukupnog nastavnog ozračja svakako najviše utjecaja imaju glavni subjekti nastavnoga procesa - učenici i učitelji“. Učitelj zajedno s učenicima može raditi na uspostavljanju pozitivnog ozračja u razredu. Zajedno svojim emocijama, ponašanjem, trudom i voljom učitelj i učenici sudjeluju u stvaranju poželjne klime za rad i napredak učenika. Matijević (1998:24) dalje navodi „da bi nastavno ozračje bilo poticajno za raznovrsne učeničke aktivnosti, te da bi moglo zadovoljiti raznovrsne razvojne potrebe učenika, učitelj će nastojati mijenjati pedagoške scenarije u kojima sudjeluju učenici jednog razrednog odjela“. Tako učitelj može osmisliti razne istraživačke projekte, izraditi s učenicima razredne ili školske novine, provesti više terenskih nastava i izleta, kreirati nove didaktičke igre i tome slično. Učitelj će time ne samo stvoriti ugodno razredno-nastavno ozračje, već će uključiti učenike i time aktivirati njihovo znanje, sposobnosti i vještine. Kratko rečeno spojiti će ugodno s korisnim i za to će dobiti veliko zadovoljstvo.

- Svrhovit i radni ugođaj

„Etos svrhovitosti i radinosti uglavnom se temelji na načinu na koji nastavnik ističe potrebu za stalnim napretkom u učenju“ (Kyriacou 1991:97). Nastava da bi bila

svrhovita i radna zahtijeva brz i efikasan početak nastave, praćenje učeničkog napretka i organizaciju kako bi sve funkcioniralo unutar nastavnog procesa, a njegovi činitelji bili zadovoljni i ispunjeni. Učiteljev glas utječe na svrhovit i radni ugođaj iz tog razloga što njegov nastup na početku sata daje doznajanja učenicima je li tema obrade važna ili nije. Također isti efekt ima i prerani završetak nastavnog sata.

Kyriacou (1991:98) dalje za svrhovitost i radinost ističe kako se oni mogu opisati kao „poslovni“ način organizacije“. Za njega kaže da ga „obilježava učeničko prihvaćanje nastavnikovog autoriteta kao organizatora i voditelja nastavnih aktivnosti te očekivanja nastavnika i učenika da će se potruditi učiniti što im se kaže i da će dobro napredovati“.

Važno je da učenici imaju visoko samopoimanje i samopouzdanje odnosno da sebe poštuju i uvažaju i postavljaju si visoka očekivanja.

- Opušten, srdačan, poticajan

Kyriacou (1991:98) tvrdi da se „značenje opuštenosti, srdačnosti i poticajnosti temelji uglavnom na vrsti odnosa koji uspostavite s učenicima“. Bitno je naglasiti učiteljevu smirenost i staloženost jer to omogućuje rješavanje učenikovog neposluha i nerada, a pritom to pomaže i učenicima da se opuste i zainteresiraju za nastavnu građu koja se obrađuje.

Za srdačnost, Kyriacou (1991:98) smatra da znači da „učenici imaju osjećaj da je učitelju do njih osobito stalo, djelomice i zbog sklonosti za njih kao osobe“. Učenik će osjetiti učiteljevu srdačnost bilo to u tomu, pokretu ili gesti. Ako se učitelj učenicima obraća srdačnim tonom i održava takvu komunikaciju, može biti siguran da će mu učenici uzvratiti istom mjerom jer i oni razumiju i osjete brižljivost i nježnost.

Autor Kyriacou (1991:98) navodi da „biti poticajan znači pomagati i poticati učenike da izvrše zadatke koji se od njih traže i da rješavaju probleme na koje nailaze u situaciji u kojoj im je potrebno pomoći, a ne ih prekoračiti“. U poticajnosti valja biti umjeren i znati se povući kad je vrijeme. Ukoliko učitelj previše pruža pomoć i podršku učenicima, tada bi oni to mogli iskoristiti svojim neradom, nepažnjom i oslonom na samog učitelja. Od učenika treba tražiti poticajne povratne informacije, jer kako kaže Kyriacou, to im može pomoći da razviju sposobnost učenja.

Povratne informacije gdje potičemo učenike na praćenje pogoduju razvoju ugodnog razrednog ozračja.

- Red

Da bi se stvorilo ugodno razredno ozračje, među učenicima treba se uspostaviti red. Kako smatra Kyriacou (199:99), red „mora biti temeljen i nadopunom drugih obilježja potrebnih u uspostavi značenja svrhovitosti, opuštenosti, srdačnosti, radinosti i poticajnosti. Dalje navodi „da se red temelji na umijećima djelotvorne organizacije i ustroja nastavnog sata te na odnosu s učenicima koji se temeljuje na uzajamnom poštovanju i razumijevanju“.

Valja napomenuti još kako se razredno ozračje, kako tvrdi Bošnjak (1997:41), izražava primjedbama učitelja i učenika, ono školsko ozračje se mjeri učiteljevim primjedbama.

Za mjerenje i izražavanje razrednog ozračja uzimaju se zamjedbe učenika jer se smatra kako se učenici međusobno dobro poznaju u razredu, iz godine u godinu sve više i jače. S druge strane oni nisu relevantni za mjerenje školske klime iz razloga što ne poznaju druge aspekte ozračja na školskoj razini.

7.1. Disciplina

„Disciplina je red potreban u učionici da bi učenici djelotvorno učili“ (Kyriacou 1991:117). Disciplina je pojam kojim su se bavili brojni pedagozi, didaktičari i metodičari. Kako tvrdi Kyriacou, za disciplinu je najviše bitno da su za uspostavljanje reda i mira u razredu važnija učiteljeva umijeća u poučavanju nego reagiranje na učenika i njegovo ponašanje i neposluh. Znači vještine poučavanja predstavljaju temelj disciplini, te da bi se red u razredu formirao, potrebno je da učitelj isplanira i pripremi nastavne sadržaje koje se tog dana obrađuju/vježbaju/ponavljaju te da učenike potakne na rad i suradnju unutar nastave.

Andrilović i Čudina-Obradović (1996:167) disciplinu u razredu opisuju kao „ponašanje one djece koja na satu paze: mala fizička aktivnost djeteta, minimalna ili nepostojeća interakcija djece međusobno i istodobno, maksimalna angažiranost interesa za sadržaj koji se izlaže“. Također kao cilj dobivanja discipline ističe se uspostavljanje maksimalne pažnje na satu, usmjerenost na predmet uz minimalno prekidanje nastavnog procesa i pozornosti. Dakle autori zaključuju kako je ključno i središnje pitanje discipline na nastavi upravo pitanje pažnje.

Disciplina se narušava učeničkim ponašanjem, reagiranjem na određene podražaje te neposluhom. Neposluh je problem koji u nastavnom procesu može prouzročiti brojne nevolje i time se sama nastava može narušiti ili prema potrebi i prekinuti. Za disciplinu pogrešno je kazati kako se njome nastoji postići učiteljeva dominacija nad djecom gdje se ističe u prvom planu njegov autoritet. Također ne treba učenike plašiti strogim i oštrim ponašanjem i komunikacijom i time smatrati da će se riješiti njihov neposluh; time se učenike guši, a i narušava se ugodno razredno ozračje i smanjuje se kvaliteta učiteljeva poučavanja.

7.2. Nedisziplinirano ponašanje

Andrilović i Čudina-Obradović (1996:166) su nedisziplinarno ponašanje u školi i razredu svrstali u dvije zasebne kategorije:

- Oblici neprihvatljivog ponašanja u školi
- Ponašanje koje ometa nastavni proces.

Autori dalje navode kako se ove dvije kategorije itekako razlikuju i to po: težini prijestupa (delikventno i predelikventno ponašanje te nemir i nepažnja na satu), uzroku (posljedica socijalnog faktora prije svega obiteljskih, a drugo kombinacija više faktora od obiteljskih do društvenih) te mogućnostima korekcije ponašanja (prvo se odnosi na djelovanje van škole, a ovo drugo unutar škole).

Neprihvatljivo ponašanje u školi je ono ponašanje koje nije u skladu s općim normama ponašanja u društvu i time se ostvaruje normalno funkcioniranje kolektivnog i individualnog života (Andrilović, Čudina-Obradović 1996:166). Takvo opisano ponašanje manifestira se kroz agresivnost, neposluh, krađu i uništavanje tuđe imovine i slično. Oblici neprihvatljivog ponašanja predstavljaju ekstreme nediscipline u školi, a nastaju kao posljedica sloma ili neuspjeha kako u školi tako i u privatnom životu. Učenici koji imaju naznake takvog ponašanja ili ga posjeduju, najčešće uz to imaju i druge karakteristike i prijevremeno napuštaju školu i općenito obrazovni sustav.

Ponašanje koje ometa nastavni proces sadrže one oblike ponašanja koji ometaju ili prekidaju normalno odvijanje nastave i nastavnog procesa (Andrilović, Čudina-Obradović 1996:166). Takva ponašanja su: ponašanje učenika koji ometa vlastito

sudjelovanje na nastavi (vrpoljenje na mjestu, nemir, obavljanje drugih poslova kao što je pisanje, šaranje, crtanje) te ponašanje koje uključuje i druge učenike (brbljanje, šaptanje, gurkanje, dopisivanje itd.). Autori Andrilović i Čudina-Obradović navode još treći oblik ponašanja koji nastaje kombiniranjem prvog i drugog oblika, a opisuje se kao ponašanje koje ometa ispunjenje ciljeva nastave i predstavlja prekršaj moralnih normi. U to ulazi prepisivanje, varanje na ispitima i provjeravanjima i slično.

7.2.1. Neposluh učenika

Kyriacou (1991:118) navodi „vrste učeničkog neposluha koje nastavnici najčešće navode: brbljanje ili upadice, galama (verbalna npr. vikanje po učionici ili neverbalna npr. lupkanje stolicom o pod), odsutnost duhom, neizvršavanje zadaća, bezrazložno odlaženje s mjesta, ometanje drugih učenika i kašnjenje na nastavu“. Takvo neprimjereno ponašanje kod učenika može se ublažiti dobrim poučavanjem učitelja, mirnim i staloženim govorom učitelja te stvaranjem razrednih pravila ponašanja kojeg se svi učenici trebaju pridržavati. Ozbiljniji problemi neposluha su oni kada nastupi agresivnost, bahatost u govoru i ponašanju, psovanje, verbalno i fizičko nasilje. Ukoliko na vrijeme ne opomenemo učenike za njihovo ponašanje, tada će oni shvatiti kako je takvo ponašanje uredno i prihvatljivo za razred i školu pa će se tako stalno ponašati odnosno takvo ponašanje će im postati dio svakodnevice.

Neposluh učenika usko je povezan s autoritetom učitelja i disciplinom u razredu. Neki se učitelji teško nose s neposluhom učenika jer ne znaju kako, kada i na koji način reagirati. Oni učitelji koji imaju autoritet u razredu ne boje se neposluha i kod njih vlada dobra disciplina. Kyriacou (1991:119) smatra kako će disciplina u razredu ovisiti ne samo o ponašanju učitelja i njegovim očekivanjima nego i očekivanjima učenika i običajima škole. Ipak učitelji koji čvrsto vode sat i drže kontrolu nad njime, učenički neposluh svedu na minimum i time si osiguraju disciplinu.

7.2.2. Uzroci učeničkog neposluha

Za učenički neposluh neki put može i ne mora biti razlog. Kako navodi Kyriacou (1991:119) najvažniji uzroci neposluha u razredu su:

a) dosada – kada na satu vladaju aktivnosti koje su učenicima nezanimljive i neprivlačne, tada se oni zbog čiste dosade počnu neprimjereno ponašati.

b) dugotrajan umni napor – dalje većina školskih aktivnosti za učenike predstavlja napor što ih iscrpljuje i zamara.

c) nemogućnost da se izvrši aktivnost – učenici mogu ne izvršiti određeni zadatak ili aktivnost jer to za njih predstavlja veliki napor ili problem.

d) druželjubivost – učenici u školi sklapaju poznantsva i prijateljstva pa se sukladno time stvaraju zajednički interesi i stavovi. Problem je onaj kada se njihovi društveni odnosi počnu pojavljivati na nastavi kada je to malo manje primjereno.

e) nisko školska samosvijest – učenici koji imaju nisko samopouzdanje i samopoštovanje, teško se uključuju u nove radne zadatke pogotovo ako su nekad u prošlosti doživjeli neuspjeh. Tada, zbog straha učenici već na početku odustanu od rada i školskih očekivanja.

f) emocionalni problemi – Učenici mogu imati emocionalne probleme koji mogu biti uzročeni kod kuće od strane roditelja ili u školi od strane drugih učenika. Emocije snažno utječu na učenike i njihovo ponašanje i izvršavanje školskih obveza. Tada oni, da bi privukli pažnju drugih učenika, svojim neposluhom nastoje privući učiteljevu pažnju.

g) negativan odnos – postoje oni učenici koji ne cijene dobar rad i uspjeh u školi pa kad im je nešto dosadno i preteško oni se jednostavno isključe. Ako se takvim učenicima prigovori tada će se oni ispričati ili će namjerno dosađivati kako bi sebi i drugima stvorili malo uzbuđenja i akcije.

h) nedostatak negativnih posljedica – kad se učenik počne loše ponašati, učitelj treba postupiti tako da se učenik brzo smiri i uhvati zadanog posla. Ponašanje učitelja bi trebalo učenike smiriti.

7.3. Uspostavljanje discipline u razredu

Da bi se uspostavila disciplina u razredu, potrebno je stvoriti onaj razredni ugođaj koji će učenike potaknuti na rad i napredak na nastavi. Tu je pitanje stvaranja klime učenja koje se postiže onda kada je postignuta usmjerenost i držanje pažnje i aktivnosti učenika na nastavi. To podrazumijeva potpuno intelektualno angažiranje za predmet koji se obrađuje te ponašanje koje će umanjiti ili ukloniti osjećaj dosade u školi.

Za klimu učenja postavlja se cilj postizanja samostalnosti u razredu, samodiscipline i kreativnosti (Andrilović, Čudina-Obradović 1996:173). Da bi se takva klima razvila u razredu potreban je učitelj koji ima ključnu ulogu. Učitelj na temelju učeničkog znanja, sposobnosti i interesa određuje i vodi nastavu koja predstavlja suradnju učitelja i učenika s ostvarivanjem zajedničkog cilja.

Nova shvaćanja problema discipline u razredu pronalaze u različitim uzrocima kao što su karakteristike i priroda učenika, utjecaj obiteljske situacije i drugo. Ukazuje se kako je u razredu potrebno stvoriti pravila ponašanja kojeg će se držati svi učenici te raditi na tome da se nagrade i kazne zamijene neposrednim i zadržanim interesom.

7.4. Dva modela discipline

Rijavec i Miljković (2010:11) navode kako su danas u svijetu poznata dva modela školske discipline; prva je pozitivna disciplina Jane Nelsen i njezinih suradnika te asertivna disciplina Lee Cantera i Marianne Canter.

Pozitivna disciplina usmjerena je na učenika gdje se naglašava razvoj samodiscipline te se ističe važnost zadovoljavanja potreba za autonomijom (samostalno i svojevrijem se biraju aktivnosti), kompetentnošću (osjećaj uspješnosti i kontrole nad okolinom) i odnosima s drugima (bliski odnosi s dragim ljudima).

Učenik samostalno odlučuje što će raditi, kako će se ponašati, što će u određenom trenutku uraditi te što će kome reći. Učenik ima potrebu pokazati ili reći drugima što mu najbolje ide, u čemu je uspješan. Većini učenika to dobro ide, ali postoje i oni manje uspješni koji nemaju neko područje u kojem se mogu pokazati. Tada se ne bi trebali iznenaditi kada se takav učenik zbog frustriranosti i ogorčenosti počne neprimjereno ponašati što obuhvaća neposluš i narušavanje razredne discipline. Dalje učenik ima potrebu za druženjem i stvaranjem prijateljstva iz razreda. Samozatajni i povučeni učenici koji se ne mogu povezati s drugim učenicima najčešće ostaju sami i izolirani u razredu i svoje novo društvo traže van njega.

Asertivna disciplina kako tvrde Rijavec i Miljković (2010:13) je usmjerena na učitelja. Ona se temelji na pravilima i postupcima u slučaju kršenja pravila. Postupke obuhvaćaju nagrade i kazne koje služe u rješavanju i suzbijanju problema te pomažu u razvoju samodiscipline.

8. ISTRAŽIVANJE

8.1. Cilj istraživanja

Razredno ozračje ili klima je pojam koji je dosta razrađen i objašnjen u pedagoškoj i didaktičkoj literaturi. Ovim istraživanjem nastoji se ispitati stavovi i mišljenja učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave o utjecaju razrednog ozračja na nastavni proces. Postavlja se cilj istraživanja:

Na uzorku učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave utvrditi kako razredno ozračje utječe na rad i ponašanje učitelja i nastavnika, kako se učitelji i nastavnici predmetne nastave nose s ozračjem, disciplinom i odnosima između učenika i njih, kako učenici i njihovo ponašanje utječu na kvalitetu nastavnog procesa te u kojoj su mjeri roditelji povezani s učenicima i njihovim odnosom prema nastavi.

8.2. Zadaci istraživanja

Iz postavljenog cilja proizašli su sljedeći **zadaci istraživanja**:

- 1) utvrditi stavove učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave o utjecaju razrednog ozračja na nastavni proces
- 2) utvrditi mišljenja učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave o faktorima koji uvjetuju ozračje u razredu i ponašanju učenika na nastavi

8.3. Osnovni skup (populacija) i uzorak istraživanja

Osnovni skup odnosno populacija ovog istraživanja bili su učitelji razredne nastave i nastavnici predmetne nastave na području Republike Hrvatske (N = 317). Upitnik je proveden putem interneta, a postavljen je na društvenoj mreži *Facebook* i to u dvije grupe *Nastavnici organizirano* i *Školska zbornica* te na dvije stranice *Učitelji RN, ujedinite se* i *Učitelji, nastavnici, profesori*.

8.4. Metode, postupci, instrumenti

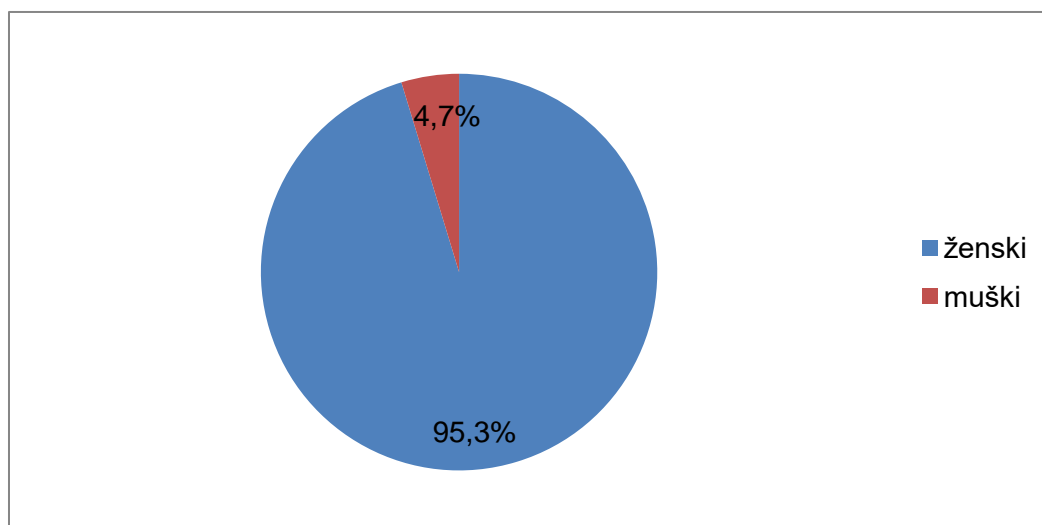
Istraživački dio rada temelji se na dobivenim rezultatima o stavovima i mišljenjima učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave o utjecaju razrednog ozračja na nastavni proces. Postupak koji se koristio za prikupljanje podataka i

dobivanje rezultata je anketni upitnik koji je bio postavljen na društvenoj mreži *Facebook* i to u dvije grupe i dvije stranice koje su navedene u prethodnom poglavlju. Anketa je bila namijenjena učiteljima razredne nastave i nastavnicima predmetne nastave, a njezina svrha i cilj upotrijebljeni su isključivo za potrebe pisanja diplomskog rada. Sudjelovanje u njoj je bilo anonimno. Anketi je pristupilo 317 ispitanika. Prva 3 pitanja u anketi odnosila su se na spol ispitanika, predaje li ispitanik u razrednoj ili predmetnoj nastavi te godine radnog iskustva – pitanja su višestrukog odabira. Sljedeća pitanja koja su kategorizirana osmišljena su kao skale procjene gdje su ispitanici svoje mišljenje iskazivali odabirom jedne procjene od 1 do 5. Procjene su bile rastegnute od 1 – uopće se ne slažem, 2 – djelomično se ne slažem, 3 – ne mogu se odlučiti, 4 – djelomično se slažem i 5 – u cjelosti se slažem. Sadržavala je 35 pitanja koja su bila podijeljena u 4 kategorije (Prilog 1.):

1. *Razredno ozračje i nastava*- ima 10 tvrdnji
2. *Komunikacija nastavnik - učenik* - ima 11 tvrdnji,
3. *Disciplina učenika i nastava* - ima 10 tvrdnji,
4. *Upućenost roditelja u probleme* – ima 4 tvrdnje.

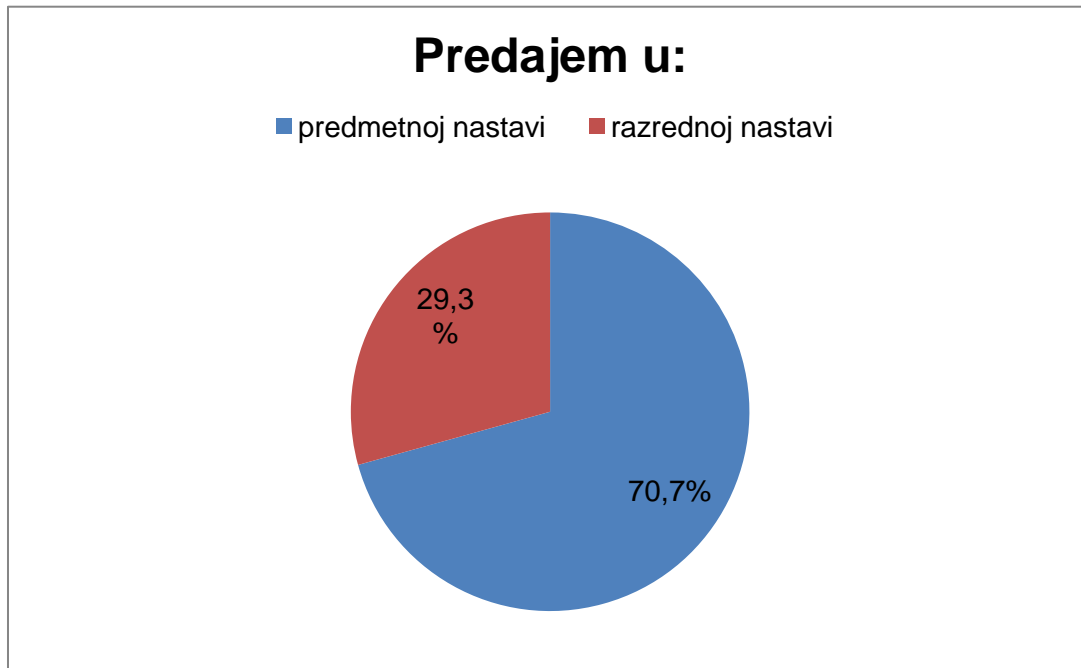
8.5. Obrada podataka

Dobiveni podaci obrađeni su pomoću online Google obrasca (<https://www.google.hr/intl/hr/forms/about/>). U nastavku su prikazana 3 grafa obrađenih podataka prva 3 pitanja ankete.

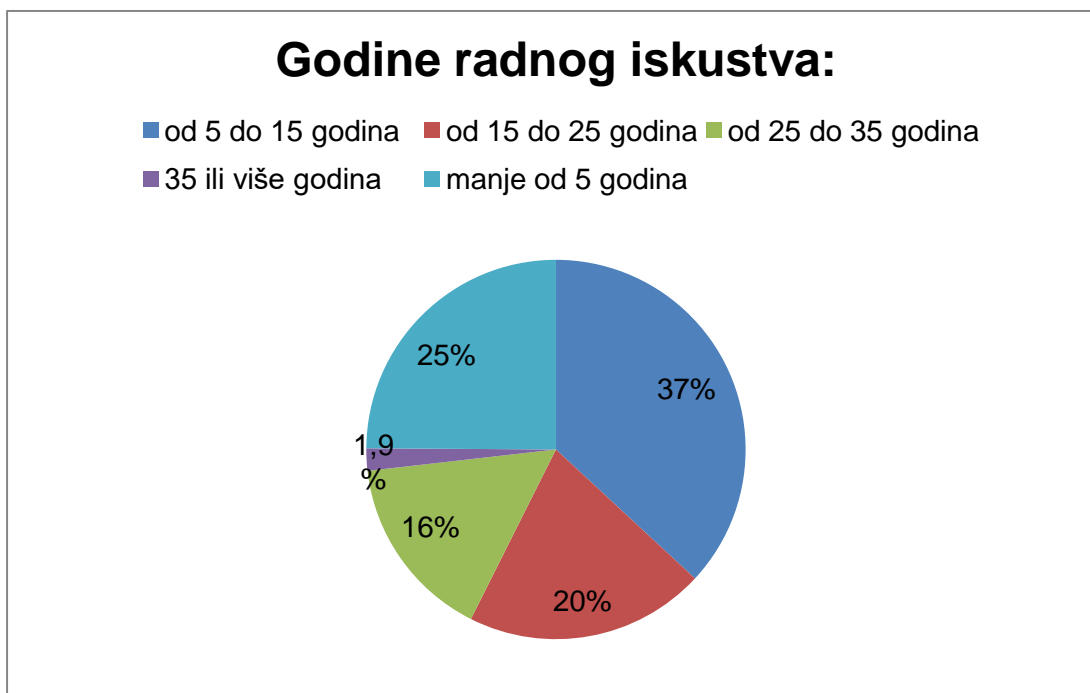
Slika 1. Spol ispitanika

Na samom početku istraživanja zanimalo nas je spol ispitanika. 95,3% ispitanika je ženskog spola, dok je samo 4,7% ispitanika muškog spola što je vidljivo iz slike 1. Te rezultate smo očekivali iz razloga što su dugi niz godina zanimanja u prosvjeti feminizirana.

Slika 2. Radno mjesto ispitanika

Sljedeće što nas je zanimalo je radno mjesto ispitanika. Većinu ispitanika čine oni koji rade u predmetnoj nastavi čak njih 70,7%, dok su u manjoj mjeri učitelji razredne nastave kojih je 29,3,% pristupilo ovom istraživanju.

Slika 3. Radno iskustva ispitanika

Godine radnog iskustva je sljedeće što nas je zanimalo. Uočljivo je iz slike 3 da najveći broj ispitanika njih 37% pripada skupini *od 5 do 15 godina* radnog iskustva. Slijedi skupina *manje od 5 godina* sa 25% ispitanika pa skupina *od 15 do 25 godina* sa 20%, skupina *od 25 do 35 godina* sa 16% i posljednja je skupina onih najstarijih *35 ili više godina* sa najmanjim udjelom od 1,9%.

8.6. Rezultati i rasprava

U prvoj skupini tvrdnji željeli smo utvrditi utječe li razredno ozračje na nastavni sadržaj, usvajanje sadržaja i učitelje.

Tablica 7. Razredno ozračje i nastava

TVRDNJE	Uopće se ne slažem		Uglavnom se ne slažem		Nemam određenog mišljenja		Uglavnom se slažem		U cjelosti se slažem	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Razredno ozračje od velikog je utjecaja na kvalitetu izvođenja nastave.	0	0	0	0	9	2,9	84	26,8	220	70,3
Povoljno razredno ozračje tijekom nastave u velike doprinosi boljem i uspješnijem savladavanju	0	0	0	0	7	2,2	70	22,1	240	75,7

programskih sadržaja.										
Učitelji svojim pozitivnim emocijama mogu stvoriti ugodno i motivirajuće razredno ozračje.	0	0	3	0,9	43	13,6	110	34,7	161	50,8
Razredno ozračje uvelike utječe na ponašanje učenika tijekom održavanja nastave.	0	0	1	0,3	23	7,3	118	37,5	173	54,9
Razredno ozračje utječe na učitelje i njegovo poučavanje.	1	0,3	2	0,6	13	4,1	102	32,3	198	62,7
Razredno ozračje utječe na moje raspoloženje.	3	0,9	1	0,3	29	9,1	108	34,1	176	55,5
Nastavni proces može biti uspješan i bez dobrog, pozitivnog razrednog ozračja.	64	20,2	95	30	116	36,6	33	10,4	9	2,8
Autoritet učitelja utječe na razredno ozračje.	2	0,6	9	2,9	76	24,1	138	43,8	90	28,6
Nepovoljno razredno ozračje utječe na stavove i ispunjavanje obveza učenika na nastavi.	3	0,9	11	3,5	48	15,1	156	49,2	99	31,2
Učitelji se teško nose s nepovoljnim razrednim ozračjem.	5	1,6	29	9,1	119	37,5	106	33,4	58	18,3

Prvu tvrdnju *Razredno ozračje od velikog je utjecaja na kvalitetu izvođenja nastave* odgovorilo je svega 313 ispitanika. Od njih, nitko nije odabrao procjene *u potpunosti se ne slažem i ne slažem se*. Onih neodlučnih bilo je 9 ili 2,9% ukupno. Slijedi procjena *slažem se* s 84 ispitanika ili 26,8% te *u potpunosti se slažem* s očekivanim najvećim brojem ispitanika 220 ili 70,3%. Za prvu tvrdnju može se zaključiti kako najveći dio ispitanika u potpunosti smatra da razredno ozračje uvelike utječe na nastavni proces što je bilo za pretpostavit. Nije isto kada u razredu vlada povoljno i vedro ozračje ili kad je nepovoljno i negativno ozračje. Kakva će biti nastava ovisi o učitelju, osobi koja vodi i upravlja njome i učenicima, činiteljima nastavnog procesa kojima je nastava upućena. Lako je za utvrditi kako povoljno razredno ozračje ima pozitivan utjecaj na nastavu, a nepovoljno ozračje obrnuto odnosno negativan utjecaj na nastavu. Ozračje kakvo god bilo utječe na cjelokupni nastavni proces (što obuhvaća učitelja, učenike, nastavne sadržaje).

Na drugu tvrdnju *Povoljno razredno ozračje tijekom nastave u velike doprinosi boljem i uspješnijem savladavanju programskih sadržaja* odgovorili su svi ispitanici dakle njih 317. Od ponuđenih odgovora, kao i u prvoj tvrdnji nijedan se ispitanik nije opredijelio za procjene *u potpunosti se ne slažem i ne slažem se*. Za procjenu *ne mogu se*

odlučiti odgovorilo je njih 7 ili 2,2%. Na procjenu *slažem se* odgovorilo je 70 ispitanika ili 22,1%. Najviše ispitanika, njih 240 ili 75,7% odgovorilo je na posljednju procjenu *u potpunosti se slažem*. Za drugu tvrdnju zaključuje se kako i dalje velika većina ispitanika potpuno smatra da povoljno i ugodno razredno ozračje utječe na bolje i uspješnije savladavanje nastavnog gradiva. Nijedan ispitanik ne smatra suprotno.

Tvrdnja *Učitelji svojim pozitivnim emocijama mogu stvoriti ugodno i motivirajuće razredno ozračje* prikupila je 317 odgovora. Nijedan ispitanik nije odgovorio da se *uopće ne slaže s tvrdnjom*, dok se 3 ispitanika (0,9%) *ne slažu*. Za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobivena su 43 odgovora (13,6%), a 110 odgovora (34,7%) dobiveno je za procjenu *slažem se*. Najveći broj odgovora dobila je procjena *u potpunosti se slažem* gdje je polovica ispitanika 161 (50,8%) dala svoj odgovor. Za utvrditi je da većina ispitanika smatra kako učitelji svojim pozitivnim emocijama mogu stvoriti ugodno razredno ozračje za učenike. Razredno ozračje može se mijenjati tijekom jednog dana u nastavi i ne mora uvijek biti pod utjecajem učenika i nastavnog sadržaja. Učitelji i nastavnici svojim emocijama mogu kreirati takvo ozračje koje će učenike potaknuti na rad i time će se oni bolje osjećati u razredu.

Na tvrdnju *Razredno ozračje uvelike utječe na ponašanje učenika tijekom održavanja nastave* odazvalo se 315 ispitanika od kojih niti jedan nije odgovorio na prvu procjenu *u potpunosti se ne slažem*. Na drugu procjenu *ne slažem se* odgovorio je jedan ispitanik ili 0,3% ukupno. Nesigurnih ispitanika koji su odabrali procjenu *ne mogu se odlučiti* bilo je 23 ili 7,3%, dok onih s odgovorom *slažem se* je 118 ili 37,5%, a *u potpunosti se slažem* 173 ili 54,9%. Valja komentirati kako jedan učitelj ili nastavnik smatra da razredno ozračje ne utječe na ponašanje učenika za vrijeme nastave. Oni neodlučni učitelji i nastavnici imaju svoje razloge zašto se ne mogu odlučiti za postavljenu tvrdnju. Najveći broj ispitanika misli da razredno ozračje utječe na ponašanje učenika za vrijeme nastave jer ipak nastavno ili razredno ozračje čine učitelj i učenici te njihovi međusobni odnosi i komunikacija koju uspostave na nastavi.

Trećoj tvrdnji *Razredno ozračje utječe na učitelje i njegovo poučavanje* pristupilo je 316 ispitanika. Jedan ispitanik odgovorio je kako se *u potpunosti ne slaže s tvrdnjom*, a dva ispitanika se također *ne slažu s tvrdnjom*. 13 odgovora ili 4,1% je onih neodlučnih koji *ne mogu procijeniti* utječe li razredno ozračje na učitelje/nastavnike i njihovo poučavanje. Na procjenu *slažem se* odgovorilo je 102 ispitanika ili 32,3%, a *u potpunosti se slažem* njih 198 ili 62,7%. Vidljivo je da više od pola ispitanika smatra

da razredno ozračje ima utjecaj na učitelja i njegovo držanje nastave. Činitelji nastavnog procesa su učitelj, učenik, nastavni sadržaj (građa) i objektivni uvjeti. Sve to na nastavi, u razredu stvara jedno ozračje koje na neke učitelje utječe u manjoj, a na neke u većoj mjeri.

Tvrđnji *Razredno ozračje utječe na moje raspoloženje* pristupili su svi ispitanici znači njih 317. Za procjenu *uopće se ne slažem* dobivena su 3 odgovora (0,9%), a za *ne slažem se* samo jedan (0,3%). 29 ispitanika (9,1%) je odgovorilo kako se *ne mogu odlučiti* za tvrdnju, a njih 108 (34,1%) *se slaže* s njom. Više od pola ispitanika 371 (55,5%) *u potpunosti se slaže s tvrdnjom* kako razredno ozračje utječe na moje (učiteljevo) raspoloženje. Time smatraju kako ozračje može imati oscilacije pa tako se ono može u mahu promijeniti nabolje ili nagore. Može se time reći kada je ozračje u razredno dobro i ugodno da se i učitelji dobro osjećaju i imaju volje i želje za radom, dok u suprotnom ukoliko u razredu vlada loše i napeto ozračje to će se odraziti na učiteljevo raspoloženje koje će pasti.

Za tvrdnju *Nastavni proces može biti uspješan i bez dobrog, pozitivnog razrednog ozračja* bilo je raznolikih odgovora koji su se protegnuli na svih 5 procjena, od potpune negacije do potpune afirmacije. Danu tvrdnju odgovorilo je 317 ispitanika dakle svi su pristupili. Na procjenu *u potpunosti se ne slažem* odgovorilo je 64 ispitanika ili 20,2%; na procjenu *ne slažem se* odgovorilo je njih 95 ili 30%. Najveće iznenađenje su oni neodlučni odgovori kojih je 116 ili 36,6%. Na procjenu *slažem se* odgovorilo je 33 ispitanika ili 10,4% te oni koji *se slažu u potpunosti* 9 ili 2,8%. Sada valja napomenuti kako mali i beznačajni broj ispitanika smatra da nastavni proces može proći uspješno bez dobrog i pozitivnog ozračja. Oni koji se ne slažu i u potpunosti se ne slažu ukupno je 159 što je točno 50% svih ispitanika koji su odgovorili na ovu tvrdnju. Može se reći kako njih pola tvrdi da nastava ne može biti uspješna bez dobrog ozračja što je razumljivo i shvatljivo. Za spomenut su oni neodlučni ispitanici ili odgovori kojih je najviše. Razloga može biti puno, ali kako se oni nisu tražili ne može se sa sigurnošću reći i iskazati.

Tvrđnji *Autoritet učitelja utječe na razredno ozračje* pristupilo je 315 ispitanika. Najmanje odgovora njih 2 bilo je za procjenu *u potpunosti se ne slažem*. Za procjenu *ne slažem se* je 9 odgovora ili 2,9%. 76 ispitanika ili 24,1% odgovorilo je na procjenu *ne mogu se odlučiti*. Najviše odgovora njih 138 ili 43,8% je za procjenu *slažem se* te

njih 90 ili 28,6% za procjenu *u potpunosti se slažem*. Kada je riječ o autoritetu kao pojmu, tada treba razmotriti radi li se o autoritarnom nastavnom stilu ili autoritarnoj komunikaciji koju učitelj uspostavlja i održava s učenicima. Ipak odlike autoriteta u vođenju nastave i komunikaciji su slične pa i gotovo iste – učitelje oštar glas, davanje naredbi i ispunjavanje zadataka, zauzimanje mjesta vođe i šefa u razredu te ponašanje sklono kažnjavanju. Ispitanici, skoro njih 50% smatra tj. Slaže se s time da autoritet utječe na razredno ozračje; time se podrazumijeva da utječe na učenike (njihovu pažnju, koncentraciju i ponašanje), nastavni sadržaj koji se trenutno obrađuje na nastavi i druge faktore različite prirode.

Na tvrdnju *Nepovoljno razredno ozračje utječe na stavove i ispunjavanje obveza učenika na nastavi* odgovorilo je 317 ispitanika odnosno svi ispitanici. Tri ispitanika ili 0,9% odgovorilo je kako se *u potpunosti ne slažu s tvrdnjom*, a 11 ispitanika ili 3,5% odgovorilo je kako se *ne slažu s tvrdnjom*. 48 ispitanika ili 15,1% je *neodlučno*, a najveći broj ispitanika, njih 156 ili 49,2% *se slaže s tvrdnjom*. Nešto manji broj odgovora 99 ili 31,2% bilo je za procjenu *u potpunosti se slažem*. Znači skoro polovica ispitanika (49,2%) tvrdi da nepovoljno razredno ozračje utječe na učenike i njihov odnos prema nastavi. Ukoliko u razredu vlada loša klima ili ozračje lako je za shvatiti da će se to odraziti na učenike i to kroz ponašanje i vladanje na satu, ispunjavanje školskih obveza i zauzimanje mišljenja i stavova. Učenici brzo uvide da u razredu vlada nepovoljno i negativno ozračje i sukladno tome i oni mijenjaju svoje ponašanje i ophođenje prema nastavi nagore. Nezadovoljstvo učenika brzo se stekne nepovoljnom i neprihvatljivom razrednom klimom.

Tvrdnja *Učitelji se teško nose s nepovoljnim razrednim ozračjem* dobila je 317 odgovora. 5 odgovora (1,6%) smatraju kako se *uopće ne slažu s tvrdnjom*, a 29 (9,1%) se *ne slaže s njom*. Najviše ispitanika njih 119 (37,5%) smatraju se *neodlučnim* u vezi ove tvrdnje. Oni koji se *slažu* ima ih 106 (33,4%) i oni koji se *u potpunosti slažu* 58 (18,3%). Zaključak na temelju dobivenih rezultata je taj da su ispitanici nesigurni tj. neodlučni pada li im teško nepovoljno ozračje koje vlada u razredu. Moglo bi se kazati da neke učitelje i nastavnike i nije previše briga vlada li povoljno ili nepovoljno razredno ozračje te će neki, unatoč lošem ozračju, odraditi svoj posao na nastavi.

U drugoj skupini tvrdnji zanimala nas je utječe li razredno ozračje na komunikacija između nastavnika i učenika.

Tablica 8. Komunikacija nastavnik - učenik

TVRDNJE	Uopće se ne slažem		Uglavnom se ne slažem		Nemam određenog mišljenja		Uglavnom se slažem		U cjelosti se slažem	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Neverbalne komunikacije i položaj tijela od osobite su važnosti tijekom nastavnog procesa.	0	0	4	1,3%	64	20,3%	152	48,1%	96	30,4%
Imam problema u održavanju radne discipline u razrednom odjelu.	121	38,3%	99	31,3%	64	20,3%	27	8,5%	5	1,6%
Na probleme u razrednom odjelu reagiram pravovremeno i na primjereni način.	1	0,3%	6	1,9%	41	13%	151	47,8%	117	37%
Odnos između učitelja i učenika u mnogo utječe na odvijanje nastavnog procesa.	0	0	2	0,6%	22	7%	125	39,6%	167	52,8%
Unatoč nepovoljnom razrednom ozračju, uspijevam odraditi nastavu u cjelosti.	13	4,1%	14	4,5%	95	30,3%	142	45,2%	50	15,9%
Nastavni sadržaji koji se obrađuju tijekom nastave utječu na razredno ozračje.	9	2,9%	26	8,3%	101	32,1%	137	43,5%	42	13,3%
Mijenjanjem načina i ritma rada u nastavi, mijenja se i razredno ozračje.	2	0,6%	10	3,2%	69	21,8%	145	45,9%	90	28,5%
Uvažavam prijedloge kolega za poboljšavanjem razrednog ozračja.	1	0,3%	3	1%	39	12,4%	142	45,1%	130	41,3%
Složnost u razrednom odjelu jedan je od ključnih činitelja za povoljnije razredno ozračje.	1	0,3%	8	2,6%	121	38,7%	122	39%	61	19,5%
Koristim različite metode za „popravljanje“ razrednog ozračja.	0	0	2	0,6%	44	14%	146	46,5%	122	38,9%
Trudim se stvoriti pozitivno ozračje za rad i napredak učenika.	0	0	0	0	3	0,9%	87	27,5%	226	71,5%

Prvoj tvrdnji *Neverbalne komunikacije i položaj tijela od osobite su važnosti tijekom nastavnog procesa* pristupilo je 316 ispitanika. Nitko nije odgovorio na procjenu *u potpunosti se ne slažem*, dok na *slažem se* ima 4 odgovora (1,3%). Skoro petina odgovora njih 64 ili 20,3% bila su *neodlučna*. Najviše odgovora 152 ili 48,1% su za procjenu *slažem se* te 96 ili 30,4% za procjenu *u potpunosti se slažem*. Iz dobivenih odgovora zaključuje se kako najviše ispitanika smatra da je neverbalna komunikacija i položaj tijela od velike važnosti u nastavnom procesu. Neverbalna komunikacija temelji se na pokretima tijela te na gestama i mimikama govornika odnosno u ovom slučaju učitelja i nastavnika. Neverbalna komunikacija od velike i značajne je važnosti jer se učenicima informacije prenose šutke tj. bez govora i riječi. Zanimljivo je kako i učenici mogu pravovremeno reagirati i odgovoriti na učiteljev pokret tijela ili lica. Važno je da učitelj zauzme položaj tijela i stav tijekom nastave jer to utječe ne samo na poučavanje i vođenje nastave, već na učenike i njihov odnos prema nastavi.

Na drugu tvrdnju *Imam problema u održavanju radne discipline u razrednom odjelu* odgovorilo je 316 ispitanika. Na procjenu *uopće se ne slažem* zabilježeno je najviše odgovora i to 121 ili 38,3%, a za procjenu *ne slažem se* nešto malo manje 99 ili 31,3%. 64 ispitanika (20,3%) *nije se moglo odlučiti*, 27 ispitanika (8,5%) procijenilo je *da se slaže s tvrdnjom* i njih 5 (1,6%) se *u potpunosti slaže*. Prema dobivenim podacima, treba istaknuti kako ispitanici (učitelji i nastavnici) smatraju da nemaju u velikoj mjeri problem s održavanjem discipline u razredu dok samo 32 ukupno smatra da ima problem s disciplinom. Disciplina je potrebna kako bi u nastavnom procesu sve funkcioniralo kako treba – od učiteljeva poučavanja do samih učenika. Učitelji s porastom godina radnog iskustva stječu i razvijaju tehnike uvođenja i stvaranja discipline kako bi nastavni rad bio što uspješniji.

Tvrdnja *Na probleme u razrednom odjelu reagiram pravovremeno i na primjereni način* prikupila je 316 odgovora. 1 odgovor (0,3%) je zabilježen za procjenu *uopće se ne slažem*, a 6 (1,9%) za procjenu *ne slažem se*. Procjena *nisam siguran* dobila je 41 (13%) odgovor. Najviše ispitanika 151 (47,8%) se *slaže s tvrdnjom*, a njih 117 (37%) se *u potpunosti slaže*. Iz dobivenih rezultata valja istaknuti kako se gotovo većina ispitanika slaže da na probleme u razredu reagira pravovremeno i primjerenom. Iz toga može se izvući kako ispitanici to i čine, dok najmanji broj njih to ne radi iz njima poznatog i dobrog razloga.

Četvrtoj tvrdnji *Odnos između učitelja i učenika mnogo utječe na odvijanje nastavnog procesa* pristupilo je 316 ispitanika. Na prvu procjenu *uopće se ne slažem* nije zabilježen niti jedan odgovor (0), dok su za procjenu *ne slažem se* zabilježena 2 odgovora (0,6%). Za procjenu *ne mogu se odlučiti* zabilježena su 22 odgovora (7%), a za procjenu *slažem se* njih 125 (39,6%) je odgovorilo. Najviše ispitanika 167 (52,8%) odgovorilo je da se *u potpunosti slaže* s tvrdnjom. Očekivano je da su ispitanici dakle učitelji i nastavnici u potpunosti potvrdili kako je odnos između učitelja i učenika podosta bitan i utječe na odvijanje nastavnog procesa. Učitelj treba imati interakciju s učenicima kao i oni s njime kako bi nastava bila uspješnija i kvalitetnija. U autoritarnom nastavnom stilu ne postoji komunikacija između učitelja i učenika, već vlada učiteljev monolog kojeg učenici slušaju i po potrebi izvršavaju dane zadatke. Taj zastarjeli nastavni stil danas rijetko koji učitelj koristi te se većina ispitanika, što je naočigled vidljivo iz dobivenih rezultata, koristi modernijim stilom vođenja nastave u kojem prevladava dvosmjerna komunikacija tj. komunikacija između učitelja i učenika i obrnuto. Nadalje za većinu ispitanika također je važno da postoji odnos između učitelja i učenika jer prilikom poučavanja, učitelj treba dobiti povratnu informaciju od učenika o poučavanom gradivu.

Za tvrdnju *Unatoč nepovoljnom razrednom ozračju, uspijevam odraditi nastavu u cijelosti* dobiveno je 314 odgovora. Najmanje odgovora 13 (4,1%) dobiveno je za procjenu *uopće se ne slažem*, a za procjenu *ne slažem se* 14 (4,5%) odgovora. Za procjenu *nisam siguran* dobiveno je 95 (30,3%) odgovora. Najviše odgovora 142 (45,2%) dobiveno je za procjenu *slažem se* te je podosta manji broj od 50 (15,9%) odgovora zabilježen za procjenu *u potpunosti se slažem*. Za ovu tvrdnju dobiveni su iznenađujući rezultati i to oni vodeći koji govore kako ispitanici tvrde (slažu se s time) da unatoč nepovoljnom razrednom ozračju uspijevaju odraditi nastavu u cijelosti. To govori da ispitanike ne dira previše nepovoljno razredno ozračje te ukoliko to utječe na učenike i njihov rad, oni održe svoju nastavu kao da su odlični uvjeti u razredu. Mali broj ispitanika se tome protivi odnosno tvrde da ne uspijevaju odraditi nastavu kada u razredu vlada nepovoljno ozračje.

Za tvrdnju *Nastavni sadržaji koji se obrađuju tijekom nastave utječu na razredno ozračje* prikupljeno je 315 odgovora ispitanika. I za ovu tvrdnju šaroliki su dobiveni rezultati na skali procjene od 1 do 5 odnosno od potpunog neslaganja do potpunog slaganja. Za prvu procjenu, *u potpunosti se ne slažem* dobiveno je 9 (2,9%)

odgovora, a za *ne slažem se* 26 (8,3%). Značajan je broj odgovora 101 (32,1%) za procjenu *nisam siguran odnosno ne mogu se odlučiti*. Najviše odgovora dobiveno je na procjeni *slažem se* od 137 ili 43,5% dakle skoro pa polovica ispitanika je odgovorila tako. 42 odgovora (13,3%) dobivena su za procjenu *u potpunosti se slažem*. Najviše ispitanika (učitelja i nastavnika) tvrdi kako nastavni sadržaji koji se obrađuju utječu na stvaranje razrednog ozračja. Valja spomenuti tzv. „didaktički trokut“ kojeg čine učitelj, učenik i nastavni sadržaj i kazuje kako se mora konstantno održavati veza između ta tri činitelja da bi nastava imala smisla; čim se jedan činitelj izgubi, tada se više se ne govori o didaktičkom trokutu. Ukoliko je nastavna građa nezanimljiva i učenicima dosadna, tada će se ona odraziti na učenike kroz neprimjereni ponašanje na nastavi što obuhvaća vrpoljenje na stolici, upadanje učitelju u riječ, brbljanje s drugim suučenicima i tome slično. Time se narušava razredno ozračje. Nastavni sadržaj može djelovati i suprotno na učenike odnosno može ih toliko zainteresirati i zaintrigirati da s drugim učenicima i učiteljem otvore raspravu ili diskusiju koja će zavladata razredom i time stvoriti ugodno ozračje.

Za tvrdnju *Mijenjanjem načina i ritma rada u nastavi, mijenja se i razredno ozračje* dobiveno je 316 odgovora. Od njih sveukupno 2 odgovora (0,6%) dobiveno je za procjenu *u potpunosti se ne slažem*. Njih 10 (3,2%) se *ne slaže s tvrdnjom*, a njih 69 (21,8%) je *neodlučno*. I za ovu tvrdnju najviše ispitanika njih 145 (45,9%) odgovorilo je kako se *slaže s tvrdnjom*, dok je njih 90 (28,5%) potvrdilo kako se *u potpunosti slaže*. Veliki broj ispitanika slaže se s tvrdnjom da se mijenjanjem načina i ritma rada u nastavi mijenja i razredno ozračje. Ukoliko u učionici vlada nestabilno razredno ozračje, na učitelju je ključna uloga da uvede neke promjene kako bi se ozračje promijenilo nabolje. Hoće li se promijeniti način tj. metoda rada kao i socijalni oblik ovisi o učitelju i njegovu umijeću. Učitelj treba sam procijeniti i pravovremeno reagirati kad se razredna klima počne mijenjati. Mladi učitelji još ne znaju kada trebaju uvesti promjene i red u razred, ali s vremenom i radom stekne se iskustvo upravljanjem razredom i razrednim ozračjem.

Tvrdnja *Uvažavam prijedloge kolega za poboljšavanjem razrednog ozračja* dobila je 315 odgovora. 1 (0,3%) je odgovor zabilježen za procjenu *uopće se ne slažem*, a samo 2 više dakle 3 (1%) odgovora su dobivena za procjenu *ne slažem se*. Za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobiveno je 39 (12,4%) odgovora. Najviše odgovora dobila je procjena *slažem se* i to 142 (45,1%), a nešto manje 130 (41,3%) ima

procjena *u potpunosti se slažem*. Prema dobivenim rezultatima zaključuje se kako ispitanici uvažavaju prijedloge svojih kolega za poboljšanjem razrednog ozračja. To nam pokazuje da ispitanici dakle učitelji i nastavnici međusobno komuniciraju unutar škole bilo to u zbornici ili na hodniku. Očito je da si oni međusobno iznose probleme iz razreda i nastave i direktno ili indirektno pitaju za sugestiju ili pomoć kako bi se popravilo razredno ozračje.

Za tvrdnju *Složnost u razrednom odjelu jedan je od ključnih činitelja za povoljnije razredno ozračje* dobiveno je 313 odgovora. Za procjenu *uopće se ne slažem* dobiven je 1 (0,3%) odgovor, a za *ne slažem se* 8 (2,6%) odgovora. 121 (38,7%) odgovor dobiven je za procjenu *ne mogu se odlučiti*, 122 (39%) odgovora za procjenu *slažem se* i 61 (19,5%) odgovor za procjenu *u potpunosti se slažem*. Ispitanici se slažu s tvrdnjom da je složnost u razredu jedan od ključnih činitelja za povoljnije razredno ozračje. Time oni smatraju da složnost u razredu znači dobra komunikacija i odnosi između učitelja i učenika te između učenika međusobno. Ako i kada su učenici složni te ih prati ohrabrujući učitelj tada možemo očekivati da će u razredu vladati ugodno ozračje.

Tvrdnja *Koristim različite metode za popravljjanje razrednog ozračja* prikupila je 314 odgovora. Na procjenu *uopće se ne slažem* nije bilo zabilježenih odgovora (0%), a za procjenu *ne slažem se* dobivena su 2 (0,6%) odgovora. 44 (14%) odgovora dobivena su za procjenu *ne mogu se odlučiti*. Najveći broj odgovora 146 (46,5%) dobila je procjena *slažem se*, a *u potpunosti se slažem* 122 (38,9%). Ispitanici se slažu s danom tvrdnjom o korištenju različitih metoda za popravljjanje razrednog ozračja. Na temelju tih odgovora može se kazati kako ispitanici zaista koriste različite metode oko popravljjanja ozračja onda kada je to nužno. Jesu li te metode povezane s prethodnom tvrdnjom (Uvažavam prijedloge kolega za poboljšanjem razrednog ozračja) to se ne zna, ali svakako se da iščitati kako rabe raznolike metode kako bi ostvarili povoljno razredno ozračje.

Tvrdnja *Trudim se stvoriti pozitivno ozračje za rad i napredak učenika* dobila je 316 odgovora. Za ovu tvrdnju nije zabilježen niti jedan odgovor za procjene *u potpunosti se ne slažem* i *ne slažem se* što je na neki način i bilo za očekivat. Dalje za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobivena su 3 (0,9%) odgovora, a za *slažem se* 87 (27,5%) odgovora. Očekivano najviše odgovora dobila je procjena *u potpunosti se slažem* s 226 (71,5%) odgovora što je znatno više od polovice ispitanika odgovorilo. Time se ističe kako je ispitanicima stalo do učenika, njihovog napretka i školskog uspjeha pa

u skladu s time, kako pokazuju rezultati, nastoje stvoriti pozitivno ozračje koje će učenike potaknuti na rad i time im omogućiti napredak na nastavi.

U trećoj skupini tvrdnji zanimala nas je utjecaj discipline učenika na nastavni proces.

Tablica 9. Disciplina učenika i nastava

TVRDNJE	Uopće se ne slažem		Uglavnom se ne slažem		Nemam određenog mišljenja		Uglavnom se slažem		U cjelosti se slažem	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Na kvalitetu ostvarivanja nastavnog procesa utječe veći broj učenika u razrednom odjelu.	22	7,1%	26	8,4%	60	19,4%	90	29%	112	36,1%
Sukobi među učenicima utječu na nastavni proces.	3	1%	15	4,8%	64	20,5%	120	38,5%	110	35,3%
Učenici me često ometaju tijekom nastave.	49	15,8%	104	33,5%	94	30,3%	49	15,8%	14	4,5%
Nastavu ometaju uvijek isti učenici.	7	2,3%	17	5,5%	62	20%	125	40,3%	99	31,9%
Trudim se učenike zainteresirati za njih manje zanimljive nastavne sadržaje.	0	0	2	0,6%	18	5,8%	127	40,7%	165	52,9%
Tijekom nastave trudim se održavati pažnju / koncentraciju kod učenika.	0	0	0	0	7	2,3%	112	36,1%	191	61,6%
Slušam i uvažavam prijedloge učenika za promjene u nastavi.	0	0	4	1,3%	43	13,8%	155	49,7%	110	35,3%
Učenici se bolje osjećaju ako na nastavi vlada prijateljska atmosfera.	0	0	5	1,6%	24	7,7%	85	27,4%	196	63,2%
Kad su učenici bučni i nemirni, smirujem ih.	2	0,6%	2	0,6%	38	12,2%	104	33,4%	165	53,1%
Prijašnje generacije učenika imale su kvalitetnije prijateljske odnose.	18	5,8%	25	8%	111	35,7%	72	23,2%	85	27,3%

Za tvrdnju *Na kvalitetu ostvarivanja nastavnog procesa utječe veći broj učenika u razrednom odjelu* dobiveno je 316 odgovora. 22 odgovora (7,1%) dobiveno je za procjenu *u potpunosti se ne slažem*, a 26 odgovora (8,4%) za procjenu *ne slažem se*. Za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobiveno je 60 odgovora (19,4%), a za procjenu *slažem se* 90 odgovora (29%). Najviše odgovora njih 112 (36,1%) dobiveno je za *potpuno slaganje s tvrdnjom*. Ispitanici u najvećoj mjeri smatraju kako veći broj

učenika u razrednom odjelu utječe na kvalitetu ostvarivanja nastavnog procesa. Time smatraju kako je bolje imati što veći razred za rad, a najmanji broj ispitanika se ne slaže s time odnosno mišljenja su da na kvalitetu nastavnog procesa ne utječe veći broj učenika.

Za sljedeću tvrdnju *Sukobi među učenicima utječu na nastavni proces* dobiveno je 312 odgovora. 3 odgovora (1%) dobivena su za procjenu *uopće se ne slažem*, a 15 (4,8%) za procjenu *ne slažem se*. Za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobivena su 64 odgovora (20,5%), dok se najveći broj pristupljenih ispitanika opredijelio za procjenu *slažem se* s 120 odgovora (38,5%). Nešto manji broj odgovora 110 (35,3%) dobiveno je za *potpuno slaganje* s tvrdnjom. Kako dobiveni rezultati pokazuju da se ispitanici slažu s time da sukobi među učenicima utječu na nastavni proces. Time se podrazumijeva da negativno utječu na cjelokupnu nastavu što obuhvaća rad i ponašanje učitelja i drugih učenika u razredu. Konflikti među učenicima stvaraju nemirno i nepovoljno razredno ozračje.

Tvrdnji *Učenici me često ometaju tijekom nastave* pristupilo je 310 ispitanika. 49 odgovora (15,8) dobiveno je za procjenu *uopće se ne slažem*, a za procjenu *ne slažem se* dobiveno je 104 odgovora (33,5%) što je najviše za ovu tvrdnju. Za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobiveno je 94 odgovora (30,3%), za procjenu *slažem se* dobiveno je 49 odgovora (15,8%) i za *u potpunosti se slažem* 14 odgovora (4,5%). Ispitanici, kako pokazuju dobiveni rezultati, smatraju tj. ne slažu se s time da ih učenici često ometaju tijekom nastave, dok se najmanji broj ispitanika slaže s tvrdnjom. Učeničko ometanje nastave je problem s kojim se neki učitelji teško nose, a neki malo manje. Poduzimanjem različitih mjera discipline učeničko se ometanje može minimalizirati ili na vrijeme spriječiti.

Tvrdnja *Nastavu ometaju uvijek isti učenici* dobila je 310 odgovora kao i ona prethodna. 7 ispitanika (2,3%) odgovorilo je na procjenu *uopće se ne slažem* s tvrdnjom, njih 17 (5,5%) na procjenu *ne slažem se* te 62 ispitanika (20%) na procjenu *ne mogu se odlučiti*. Najviše odgovora 125 (40,3%) prikupila je procjena *slažem se*, a 99 odgovora (31,9%) procjena *u potpunosti se slažem*. Ispitanici se slažu kako nastavni proces ometaju uvijek isti učenici, dok se maleni broj njih ne slaže s time. Svaki razredni odjel ima one učenike, pojedince koji vole raditi probleme i stvarati sukobe na nastavi. To podrazumijeva učeničke upadice, bezpotrebno pričanje na satu s drugim učenicima, verbalno provociranje učitelja i drugih.

Tvrdnja *Trudim se učenike zainteresirati za njih manje zanimljive nastavne sadržaje* dobila je 312 odgovora. Za procjenu *uopće se ne slažem* nije zabilježen nijedan odgovor (0%), a za procjenu *ne slažem se* 2 odgovora (0,6%). 18 odgovora (5,8%) dobiveno je za procjenu *ne mogu se odlučiti*, a za procjenu *slažem se* 127 odgovora (40,7%). Malo više od polovice ispitanika 165 (52,9%) dalo je svoje odgovore za procjenu *u potpunosti se slažem*. Znači polovica ispitanika trudi se zainteresirati svoje učenike za njih manje zanimljive sadržaje. Nisu svi predmeti kao ni njihova nastavna građa svim učenicima jednako zanimljivi i privlačni. Učiteljevo je umijeće manje zanimljive sadržaje približiti učenicima kroz različite metode i načine.

Za tvrdnju *Tijekom nastave trudim se održavati pažnju / koncentraciju kod učenika* dobiveno je 310 odgovora. Na procjene *u potpunosti se ne slažem* i *ne slažem se* nije dobiven nijedan odgovor (0%), dok je za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobiveno 7 odgovora (2,3%). 112 odgovora (36,1%) dobiveno je za procjenu *slažem se* i najviše odgovora 191 (61,6%) dobiveno je za *u potpunosti se slažem*. Dobiveni odgovori pokazuju kako se više od 50% ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom održavanja pažnje/koncentracije kod učenika za vrijeme nastave. To znači da ispitanici održavaju pažnju u razredu od početka do kraja nastavnog sata što je potrebno za pravilno funkcioniranje nastave.

Tvrdnja *Slušam i uvažavam prijedloge učenika za promjene u nastavi* prikupila je 312 odgovora. Za procjenu *u potpunosti se ne slažem* nije zabilježen nijedan odgovor (0%). Za procjenu *ne slažem se* dobivena su 4 odgovora (1,3%), a za *ne mogu se odlučiti* 43 odgovora (13,8%). Za procjenu *slažem se* dobiveno je 155 odgovora (49,7%) što čini skoro pola ispitanika. Za procjenu *u potpunosti se slažem* dobiveno je 110 odgovora (35,3%). Iz dobivenih rezultata ističu se oni najbrojniji koji govore kako ispitanici slušaju i uvažavaju prijedloge učenika za promjene u nastavi. Neki put učitelji ne znaju što bi učinili kako bi se nastava poboljšala ili promijenila pa je dobro upitati učenike što oni misle o tome i koje su njihove sugestije.

Za tvrdnju *Učenici se bolje osjećaju ako na nastavi vlada prijateljska atmosfera* dobiveno je 310 odgovora. Za procjenu *u potpunosti se ne slažem* nije zabilježen nijedan odgovor (0%), a za procjenu *ne slažem se* čak 5 odgovora (1,6%). 24 odgovora (7,7%) dobiveno je za procjenu *ne mogu se odlučiti*, dok je za procjenu *slažem se* ostvareno 85 odgovora (27,4%). Očekivano najviše odgovora ostvarila je procjena u potpunosti se slažem s 196 ispitanika (63,2%). Više od polovice ispitanika smatra i slaže s tvrdnjom kako se učenici bolje osjećaju ako na nastavi vlada

prijateljska atmosfera, a nijedan ispitanik nije odabrao svoje potpuno neslaganje s tvrdnjom. Kada na satu vlada opuštena i prijateljska atmosfera, to automatski djeluje na učenike i učitelja. Učitelju je lakše poučavati u takvim uvjetima, a učenicima pratiti njegov rad.

Tvrdnja *Kad su učenici bučni i nemirni, smirujem ih* dobila je 311 odgovora. Prve dvije procjene, *u potpunosti se ne slažem* i *ne slažem se* dobile su po 2 odgovora (0,6%), a procjena *ne mogu se odlučiti* 38 odgovora (12,2%). 104 odgovora (33,4%) dobila je procjena *slažem se* i 165 odgovora (53,1%) procjena *u potpunosti se slažem*. Većina ispitanika se slaže s tvrdnjom da treba umiriti učenike onda kad su oni bučni i nemirni. Smirivanje učenika je normalna reakcija učitelja u trenucima kada su oni nemirni, bučni ili razigrani. U takvim situacijama je potrebno napraviti nešto što će učenike umiriti i poslije ih time dovesti u red. Učenikov nemir ograničava normalno praćenje nastave, a učitelju predstavlja problem u radu u nastavnom procesu.

Tvrdnja *Prijašnje generacije učenika imale su kvalitetnije prijateljske odnose* dobila je kao i prethodna tvrdnja 311 odgovora. 18 odgovora (5,8%) dobiveno je za procjenu *u potpunosti se ne slažem*, a 7 više odgovora dakle 25 (8%) dobiveno je za procjenu *ne slažem se*. Za procjenu *ne mogu se odlučiti* zabilježeno je 111 odgovora (35,7%) što čini najveći broj odgovora za ovu tvrdnju. 72 odgovora (23,2%) dobiveno je za procjenu *slažem se* i 85 (27,3%) za procjenu *u potpunosti se slažem*. Ovom tvrdnjom nastojalo se ispitati mišljenje ispitanika o tome da su prijašnje generacije učenika imale kvalitetnije prijateljske odnose. Cilj je bio vidjeti kako ispitanici, učitelji i nastavnici u školi, percipiraju današnje odnose između učenika u razredu ili općenito u školi. Dobiveni podaci govore kako ispitanici nisu određenog mišljenja za navedenu tvrdnju odnosno nešto manji broj odgovora zabilježen je za slaganje s tvrdnjom, dok je najmanji broj odgovora zabilježen je za neslaganje.

U četvrtoj i zadnjoj skupini tvrdnji zanimalo nas je obavješavaju li nastavnici roditelje o mogućim problemima u nastavi.

Tablica 10. Upućenost roditelja u probleme

TVRDNJE	Uopće se ne slažem		Uglavnom se ne slažem		Nemam određenog mišljenja		Uglavnom se slažem		U cjelosti se slažem	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kućni odgoj je usko povezan s ponašanjem učenika na nastavi.	0	0	4	1,3%	23	7,3%	76	24,2%	211	67,2%
Roditelje i/ili razrednika redovito obavještavam o neprimjerenom ponašanju učenika na nastavi.	1	0,3%	10	3,2%	49	15,6%	111	35,4%	143	45,5%
Trenutna obiteljska situacija bitno utječe na ponašanje učenika u razredu i školi.	0	0	5	1,6%	25	7,9%	110	34,9%	175	55,6%
Redovno održavam informacije i roditeljske sastanke te vodim evidenciju o dolasku roditelja na informacije i roditeljske sastanka.	4	1,3%	0	0	13	4,2%	39	12,5%	255	82%

Tvrdnja *Kućni odgoj je usko povezan s ponašanjem učenika na nastavi* dobila je 314 odgovora. Za procjenu *u potpunosti se ne slažem* nije dobiven nijedan odgovor (0%), dok je za procjenu *ne slažem se* dobiveno 4 odgovora (1,3%). 23 odgovora (7,3%) dobiveno je za procjenu *ne mogu se odlučiti*, a 76 (24,2%) za procjenu *slažem se*. Više od polovice ispitanika u broju od 211 (67,2%) odgovorilo je kako se *u potpunosti slažu* s tvrdnjom kako je kućni odgoj usko povezan s učenikovim ponašanjem na satu. Time smatraju kako su roditelji u velikoj mjeri povezani i vrše veliki utjecaj na učenikovo ponašanje u školi pa i na nastavi. Tako smatraju ispitanici jer samo 4 odgovora pokazuju neslaganje s tvrdnjom.

Za tvrdnju *Roditelje i/ili razrednika redovito obavještavam o neprimjerenom ponašanju učenika na nastavi* dobiveno je 314 odgovora. 1 je dobiveni odgovor

(0,3%) za procjenu *u potpunosti se ne slažem* s tvrdnjom, 10 (3,2%) za procjenu *ne slažem se*, 49 (15,6%) za *ne mogu se odlučiti*, 111 (35,4%) za *slažem se* i najviše 143 odgovora (45,5%) za procjenu *u potpunosti se slažem*. Najviše odgovora, ispitanika zabilježeno je za potpuno slaganje s time da se roditelje i/ili razrednike redovito obavještava o neprimjerenom učenikovom ponašanju na nastavi. Prema tome može se zaključiti kako ispitanici komuniciraju s roditeljima ili razrednicima koje obavještavaju o neprihvatljivom ponašanju učenika. Roditelji i razrednici trebaju biti obaviješteni o učeniku i njegovom vladanju na nastavi jer treba ukazati na nepravilnosti u samom ponašanju učenika.

Tvrdnja *Trenutna obiteljska situacija bitno utječe na ponašanje učenika u razredu i školi* dobila je 315 odgovora. Nijedan odgovor (0%) nije zabilježen za procjenu *u potpunosti se ne slažem*, 5 odgovora (1,6%) za procjenu *ne slažem se* i 25 (7,9%) za *ne mogu se odlučiti*. 110 odgovora (34,9%) dobiveno je za *slaganje* s tvrdnjom i najviše odgovora 175 (55,6%) dobiveno je za procjenu *u potpunosti se slažem*. Većina ispitanika je iskazala svoje mišljenje kako se u potpunosti slažu s tvrdnjom da trenutna obiteljska situacija bitno utječe na ponašanje učenika u razredu i školi. Roditelji tj. obitelj jedan je od ključnih faktora koji utječu na učenika i njegov rad i uspjeh u školi. Ukoliko se taj faktor naruši u smislu rastave braka roditelja, nasilja u obitelji ili nešto slično promjene kod učenika bit će vidljive. Učitelji i nastavnici trebaju voditi računa o svojim učenicima na način da prate njihovo ponašanje i reagiranje. Svaku promjenu, bilo pozitivnu ili negativnu, učitelji bi trebali uočiti na vrijeme i obavijestiti skrbnike o tome. Obiteljski problemi odražavaju se na učenika i mogu ostaviti negativne posljedice na njemu.

Posljednja tvrdnja *Redovno održavam informacije i roditeljske sastanke te vodim evidenciju o dolasku roditelja na informacije i roditeljske sastanke* prikupila je 311 odgovora. Za procjenu *u potpunosti se ne slažem* dobiveno je 4 odgovora (1,3%), dok za procjenu *ne slažem se* nije dobiven nijedan odgovor (0%). Za procjenu *ne mogu se odlučiti* dobiveno je 13 odgovora (4,2%), za *slažem se* 39 odgovora (12,5%) i najviše za procjenu *u potpunosti se slažem* s 255 odgovora (82%). Posljednja procjena je pokazatelj kako ispitanici redovito održavaju informacije i roditeljske sastanke te vode evidenciju o dolasku roditelja na informacije i sastanke. To govori da ispitanici vode računa i održavaju svoje radne obveze po pitanju informacija i roditeljskih sastanaka.

9. ZAKLJUČAK

Nastava predstavlja organizirani proces usvajanja i prenošenja znanja u svrhu odgoja i obrazovanja. Danas se nastava može održati na više različitih načina od one klasične institucionalne do one koja se provodi na daljinu tzv. e-obrazovanje. Klasična nastava i ona na daljinu imaju zajedničke činitelje nastavnog procesa, a oni su: učitelj, osoba koja prezentira učenicima nastavne sadržaje, poučava ih i obrazuje, učenici koji su ovdje sa svrhom usvajanja novog znanja te nastavni sadržaji koje prenose učitelji. Ono što je ovim dvjema nastavama različito su objektivni uvjeti kao i ozračje koje se stvara.

Valja napomenuti kako se u nastavi koja se izvodi u učionici stvara jedna klima koja je od velikog utjecaja na sve sudionike nastavnog procesa. Ta klima ili drugim riječima razredno ozračje obuhvaća interakciju učitelja i učenika, učenikovo ponašanje i vladanje na satu, njegovo ophođenje prema nastavnim predmetima i njegovoj građi, općenito socijalno ozračje koje se stvara unutar razreda i učenika. Neki autori razredno ozračje poistovjećuju s terminom nastavno ozračje pa smatraju kako razredno-nastavno ozračje obuhvaća brojne komponente kao što je obrazovna, psihička i fizička komponenta koja vlada u jednom razredu.

U teoriji spominje se školsko ozračje što nije jednako razrednom ozračju. Školska klima podrazumijeva sva tijela koja djeluju unutar nje, dakle od ravnatelja i stručne službe pa do učitelja i nastavnika i njihova organizacija koja se stvara, funkcionira i time se razlikuje od druge škole. Školsko ozračje utječe na organizaciju i rad učitelja te na učenike i njihovo ponašanje unutar same škole i razreda.

Razredno ozračje nije isto u svim razredima, a to mogu potvrditi nastavnici predmetne nastave koji drže nastavu u više razreda. Učitelji razredne nastave pak predaju jednom razredu pa tada taj razred donekle i mogu oblikovati u smislu da stvore povoljno i pozitivno ozračje.

Prema provedenom istraživanju i dobivenim rezultatima, jasno se mogu iskazati neke činjenice: razredno ozračje uvelike utječe na kvalitetu i provođenje nastavnog procesa kao i na učitelja, njegovo poučavanje i raspoloženje. Razredno ozračje dalje utječe na učenike, njihovo ponašanje na nastavi i obavljanje školskih obveza. Nastava ne može i neće biti uspješna ako vlada nepovoljno razredno ozračje jer je ozračje uvelike povezano s učiteljem i učenicima. Također valja kazati kako se u

anketnom upitniku tražilo mišljenje utječu li roditelji i njihov kućni odgoj na ponašanje učenika na nastavi na što su ispitanici potvrdno odgovorili.

Osim ozračja u anketi ispitivalo se koliko autoritet učitelja utječe na razredno ozračje, kako se učitelji i nastavnici nose s nepovoljnim ozračjem, uvažavaju li prijedloge svojih kolega i učenika za popravljajem ozračja te je li složnost jedan od ključnih čimbenika u ostvarivanju povoljnog razrednog ozračja.

Da bi razred funkcionirao kako treba potrebno je stvoriti i održavati dobro, motivirajuće, povoljno, ugodno, radno, složno i vedro razredno ozračje. Tada će učenici pokazivati volju i želju za radom i napretkom, učitelji će sa zadovoljstvom poučavati i htjeti boraviti u tom razredu. U takvom razredu neće biti problema s disciplinom i autoritetom te će se s lakoćom postavljati i odrađivati obrazovni, odgojni i funkcionalni zadaci nastave ili kognitivni, afektivni i psihomotorni ishodi nastave.

10. LITERATURA

1. Andrilović, V. i Čudina-Obradović, M. (1996.) *Psihologija učenja i nastave*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bašić, S. (2009.) *Nastavni stil ili način uspostavljanja autoriteta - Radni materijal za stručno usavršavanje učiteljica i učitelja engleskog jezika, mentora, savjetnika, voditelja ŽSV-a*. Dostupno na http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=1418:struniskup-za-uitelje-mentore-savjetnike-i-voditelji-sv-a-nastavni-stil-i-disciplina [Pristupljeno 21.7.2018.]
3. Bloomova taksonomija. [Online] dostupno na https://web.math.pmf.unizg.hr/nastava/metodika/materijali/mnm3-Bloomova_taksonomija-ishodi.pdf [Pristupljeno 15.7.2018.]
4. Bognar, L. i Matijević, M. (2002.) *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Bošnjak, B. (1996.) *Odnos nastavne klime, školske uspješnosti i trajanja školovanja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Bošnjak, B. (1997.) *Drugo lice škole – istraživanje razredno-nastavnog ozračja*. Zagreb: Alinea.
7. Božić, B. (2013.) *Stvarno i poželjno razredno ozračje u osnovnoj školi*. [Online] 61 (1) str. 93-100. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=224181 [Pristupljeno 20.7.2018.]
8. Domović, V. (2003.) *Školsko ozračje i učinkovitost škole*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Jelavić, F. (1994.) *Didaktičke osnove nastave*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
10. Jurić, V. (1993.) *Školska i razredno-nastavna klima – priručnik za ravnatelje odgojno-obrazovnih ustanova*. Zagreb: Znamen.
11. Kiper, H. i Mischke, W. (2008.) *Uvod u opću didaktiku*. Zagreb: Educa.
12. Kyriacou, C. (1991.) *Temeljna nastavna umijeća – metodički priručnik za uspješno poučavanje i učenje*. Zagreb: Educa.
13. Lavrnja, I. (1996.) *Poglavlja iz didaktike*. Rijeka: Pedagoški fakultet Rijeka.
14. Matijević, M. (1998.) *Didaktičke strategije i razredno-nastavno ozračje na početku obveznoga školovanja*. [Online] 47 (1) str. 23-32. Dostupno na <https://www.bib.irb.hr/14046> [Pristupljeno 30.8.2017.]

15. Nimac, E. (2014.) *Planiranje nastavnih ciljeva – kako jednostavno i učinkovito planirati nastavu prema Bloomovoj taksonomiji*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Poljak, V. (1982.) *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Rijavec, M. i Miljković, D. (2010.) *Pozitivna disciplina u razredu*. Zagreb: IEP.
18. Vlahek, I. (2016.) *Razredno-nastavno ozračje i radno iskustvo učitelja*. [Online] 62 (2) str. 119-130. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=263912
[Pristupljeno 24.7.2018.]

11. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik za učitelje razredne nastave i nastavnike predmetne nastave

Utjecaj razrednog ozračja na nastavni proces

INFORMIRANI PRISTANAK ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Tijekom istraživačkog postupka od Vas će se tražiti da ispunite upitnik koji sadrži pitanja o utjecaju razrednog ozračja na nastavni proces. U upitnik su uključena i neka pitanja o Vašim općim demografskim podacima, međutim podatak o Vašem imenu se u upitniku od Vas nigdje ne traži. Molimo da na pitanja odgovarate što spontanije i što iskrenije možete te da ne izostavite niti jedno pitanje. No ako odlučite da na neka pitanja ne želite odgovoriti to ne morate učiniti i za to nećete snositi nikakve posljedice. Ako nastavite s ispunjavanjem upitnika, potvrđujete da ste informirani o istraživanju i da pristajete sudjelovati u njemu.

Zaokružite ono što se odnosi na Vas.

a) SPOL

M Ž

b) PREDAJEM U:

Razrednoj nastavi

Predmetnoj nastavi

c) GODINE RADNOG ISKUSTVA:

Manje od 5 godina

Od 5 do 15 godina

Od 15 do 25 godina

Od 25 do 35 godina

35 ili više godina

Razredno ozračje

Molimo da procijenite Vaše (ne)slaganje sa niže navedenim tvrdnjama klikom na odgovarajući kružić.

Razredno ozračje od velikog je utjecaja na kvalitetu izvođenja nastave.	1	2	3	4	5
Povoljno razredno ozračje tijekom nastave u	1	2	3	4	5

velike doprinosi boljem i uspješnijem savladavanju programskih sadržaja.					
Učitelji svojim pozitivnim emocijama mogu stvoriti ugodno i motivirajuće razredno ozračje.	1	2	3	4	5
Razredno ozračje uvelike utječe na ponašanje učenika tijekom održavanja nastave.	1	2	3	4	5
Razredno ozračje utječe na učitelje i njegovo poučavanje.	1	2	3	4	5
Razredno ozračje utječe na moje raspoloženje.	1	2	3	4	5
Nastavni proces može biti uspješan i bez dobrog, pozitivnog razrednog ozračja.	1	2	3	4	5
Autoritet učitelja utječe na razredno ozračje.	1	2	3	4	5
Nepovoljno razredno ozračje utječe na stavove i ispunjavanje obveza učenika na nastavi.	1	2	3	4	5
Učitelji se teško nose s nepovoljnim razrednim ozračjem.	1	2	3	4	5

Učitelji/nastavni/razrednici

Molimo da procijenite Vaše (ne)slaganje sa niže navedenim tvrdnjama klikom na odgovarajući kružić.

Neverbalne komunikacije i položaj tijela od osobite su važnosti tijekom nastavnog procesa.	1	2	3	4	5
Imam problema u održavanju radne discipline u razrednom odjelu.	1	2	3	4	5
Na probleme u razrednom odjelu reagiram pravovremeno i na primjereni način.	1	2	3	4	5
Odnos između učitelja i učenika u mnogo utječe na odvijanje nastavnog procesa.	1	2	3	4	5
Unatoč nepovoljnom razrednom ozračju, uspijevam odraditi nastavu u cjelosti.	1	2	3	4	5
Nastavni sadržaji koji se obrađuju tijekom	1	2	3	4	5

nastave utječu na razredno ozračje.					
Mijenjanjem načina i ritma rada u nastavi, mijenja se i razredno ozračje.	1	2	3	4	5
Uvažavam prijedloge kolega za poboljšavanjem razrednog ozračja.	1	2	3	4	5
Složnost u razrednom odjelu jedan je od ključnih činitelja za povoljnije razredno ozračje.	1	2	3	4	5
Koristim različite metode za popravljjanje razrednog ozračja.	1	2	3	4	5
Trudim se stvoriti pozitivno ozračje za rad i napredak učenika.	1	2	3	4	5

Učenici

Molimo da procijenite Vaše (ne)slaganje sa niže navedenim tvrdnjama klikom na odgovarajući kružić.

Na kvalitetu ostvarivanja nastavnog procesa utječe veći broj učenika u razrednom odjelu.	1	2	3	4	5
Sukobi među učenicima utječu na nastavni proces.	1	2	3	4	5
Učenici me često ometaju tijekom nastave.	1	2	3	4	5
Nastavu ometaju uvijek isti učenici.	1	2	3	4	5
Trudim se učenike zainteresirati za njih manje zanimljive nastavne sadržaje.	1	2	3	4	5
Tijekom nastave trudim se održavati pažnju / koncentraciju kod učenika.	1	2	3	4	5
Slušam i uvažavam prijedloge učenika za promjene u nastavi.	1	2	3	4	5
Učenici se bolje osjećaju ako na nastavi vlada prijateljska atmosfera.	1	2	3	4	5
Kad su učenici bučni i nemirni, smirujem ih.	1	2	3	4	5

Prijašnje generacije učenika imale su kvalitetnije prijateljske odnose.	1	2	3	4	5

Roditelji

Molimo da procijenite Vaše (ne)slaganje sa niže navedenim tvrdnjama klikom na odgovarajući kružić.

Kućni odgoj je usko povezan s ponašanjem učenika na nastavi.	1	2	3	4	5
Roditelje i/ili razrednika redovito obavještavam o neprimjerenom ponašanju učenika na nastavi.	1	2	3	4	5
Trenutna obiteljska situacija bitno utječe na ponašanje učenika u razredu i školi.	1	2	3	4	5
Redovno održavam informacije i roditeljske sastanke te vodim evidenciju o dolasku roditelja na informacije i roditeljske sastanka.	1	2	3	4	5

Popis slika

Slika 1. Spol ispitanika

Slika 2. Radno mjesto ispitanika

Slika 3. Radno iskustvo ispitanika

Popis tablica

Tablica 1. Bloomova taksonomija – kognitivna domena (1956.)

Tablica 2. Revidirana Bloomova taksonomija u kognitivnom području s razinama znanja i aktivnim glagolima

Tablica 3. Bloomova taksonomija – psihomotorna domena (1956.)

Tablica 4. Revidirana Bloomova taksonomija u psihomotornom području s razinama znanja i aktivnim glagolima

Tablica 5. Bloomova taksonomija – afektivna domena (1956.)

Tablica 6. Revidirana Bloomova taksonomija u afektivnom području s razinama znanja i aktivnim glagolima

Tablica 7. Razredno ozračje i klima

Tablica 8. Komunikacija nastavnik – učenik

Tablica 9. Disciplina učenika i nastavnika

Tablica 10. Upućenost roditelja u probleme

12. SAŽETAK

Nastavni proces mnogi su teoretičari definirali na različite načine. Nastava je odgojno-obrazovni proces koji ima razne postavljene ciljeve i zadatke koji se trebaju ostvariti. Nastava ima svoje činitelje, a to su učitelji kao vodeće osobe u razredu i poučavanju, učenici kojima je poučavanje namijenjeno, nastavni sadržaji koji se prenose učenicima te objektivni uvjeti koji podrazumijevaju raspored sjedenja učenika u učionici, tehnologija kojom je opremljena učionica i tome slično. Da bi nastava bila uspješna, osim njezinih činitelja, potrebno je povoljno i ugodno ozračje koje će vladati u razredu. Cilj istraživačkog rada je utvrditi stavove i mišljenja učitelja razredne nastave i nastavnika predmetne nastave o utjecaju razrednog ozračja na nastavni proces. Istraživanje je provedeno putem društvene mreže *Facebook* u obliku anketnog upitnika koji je bio postavljen u 2 grupe i 2 stranice gdje su je ispitanici popunjavali (N=317). Prema dobivenim i obrađenim rezultatima ankete, utvrđeno je kako ispitanici smatraju da pozitivno ili negativno razredno ozračje utječe na kvalitetu nastavnog procesa, učitelja, njegovo poučavanje i raspoloženje, učenike, njihovo ponašanje i ispunjavanje radnih obveza. Dalje može se kazati da učitelji i nastavnici koriste različite načine i metode za popravljivanje razrednog ozračja, uvažavaju prijedloge svojih kolega i kolegica te stvaraju motivirajuće ozračje za napredak učenika.

Ključne riječi: nastavni proces, utjecaj, razredno ozračje, učitelji, učenici

13. SUMMARY

Many theorists defined process of education in different ways. Teaching is educational process with set aims and tasks to be achieved. Education has its factors - the teachers as leading figures in classroom and teaching, students which the education is intended, curriculum content which is transmitted to students and objective conditions for seating chart in classroom, classroom technological equipment and similar. To be successful, except its factors, teaching requires favorable classroom climate. The aim of research work is to determine the attitudes and opinions of class and subject teachers on the influence of classroom atmosphere in the teaching process. The research was conducted through a Facebook social network in the form of a questionnaire survey. It was set up in two groups and two pages (N=317). According to the survey results, respondents consider that the positive or negative classroom influence affects the quality of the teaching process, the teacher, his teaching and his mood, the students, their behaviour and fulfilling the work obligations. Further, it can be said that class and subject teachers use different ways and methods to improve the classroom atmosphere, respect the other colleagues suggestions and create a motivating atmosphere for student progress.

Key words: teaching process, influence, classroom atmosphere, teachers, students